

KUBBEALTI

AKADEMİ MECMÛASI

Sâmiha AYVERDİ

Erişah ABDÜRRAHİMOĞLU

Kemal Yurdakul AREN

Müjgân CUNBUR

Nâzik ERİK

Emin IŞIK

Handan İNCİ

Ahmet Yüksel ÖZEMRE

Mustafa TAHRALI

Kâmil UĞURLU

Zeynep ULUANT

Cemal YILDIZ

YIL: 23

EKİM 1994

SAYI: 4

AKADEMİ MECMUASI

YIL: 23

EKİM 1994

SAYI: 4

KUBBEALTI AKADEMİ MECMÛASI, üç ayda bir çıkar.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı
adına sâhibi ve
Yazı İşleri Müdürü
İlhan AYVERDİ

Adres: Peykhâne Sok. Nu. 3 34400 Çemberlitaş/İstanbul

Yayın Danışmanları:
Prof. Dr. Mustafa Fayda
Prof. Dr. Mustafa Tahralı
Prof. Dr. Kâzım Yetiş
Dr. İbrahim Aydın Yüksel

Yurt içi abone ücreti: 160.000 TL.

Yurt dışı abone ücretleri (posta ücreti dâhil):

Almanya : 35 DM, A.B.D. : 30 A.B.D. Dolar,
Fransa : 115 Frank, İngiltere : 29 Sterlin,
S. Arabistan : 80 S.A. Riyal

Abonelerin değişen adreslerini bildirmeleri ricâ olunur.

Yazı işleri için haberleşme adresi:

Peykhâne Sok. Nu. 3 34400 Çemberlitaş/İstanbul

Tel: (0 212) 516 23 56 Fax: (0 212) 517 14 60

Posta çeki numarası: 337056

Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı

Mecmûamızdaki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.
Basıldığı Yer: Onur Grafik Ltd. Tel: (0 212) 516 10 72-İstanbul
Binbirdirek Meydanı Sok. İletişim Han Zemin Kat
Çemberlitaş/İstanbul

İÇİNDEKİLER

Tantâvî'nin Bahçesi	Sâmiha AYVERDİ	5
Sâmiha Ayverdi'nin Dindarlık Anlayışı	Yrd. Doç. Dr. Emin IŞIK	8
İlâhî	Mustafa TAHRALI	16
Okuyuculara Açık Mektup	K. A. K. ve S. Vakfı	17
Hayri Gibi...	Kemal Y. AREN	18
Meğer Değilmiş	Nâzik ERİK	23
Hız. Peygamber (s.a.)'in Risâleti	Prof. Dr. A. Yüksel ÖZEMRE	25
Fuzûlî'nin Yalnızlığı	Müjgân CUNBUR	33
Ahmet Midhat'ın Roman Tekniği Üzerine Bir Denemesi: Ölüm Allah'ın Emri	Handan İNCİ	39
Alman Kültür Hayâtında Tercümenin Önemi	Arş. Gör. Cemal YILDIZ	47
Ahlîlik Teşkilâtı ve Ahlâkî Kuralların İktisâdî Hayâta Tatbiki	Yrd. Doç. Dr. Erişah ABDÜRRAHİMOĞLU	54
Bir Kültür Bekçisi	Zeynep ULUANT	67
İnce Minâreli Medrese Ağır Hasta	Dr. Kâmil UĞURLU	71
1994 Senesinde Neşredilen Yazıların İndeksi		76
1994-95 Kubbealtı Akademik Toplantıları		78

ABONELERİMİZİN DİKKATİNE...

KUBBEALTI AKADEMİ MECMÛASI

1995

ABONE BEDELİ
240.000.- TL: dır.

Havaleleriniz için:
Kubbealtı İktisâdî İşletmesi
Posta Çeki Numarası: 33 70 56

Abonelerimizin DEĞİŞEN ADRESLERİNİ
bildirmeleri ricâ olunur.

Kubbealtı Akademi Mecmûası, 4.10.1976 da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından alınan karar mucibince 8.11.1976 târihli Tebliğler Dergisi'nde, 660-10290 sayı ve 11664 genelge numarasıyla tavsiye edilmiştir.

TANTÂVÎ'NİN BAHÇESİ

Sâmiha AYVERDİ

Yeşillikli, çiçekli bahçesine bakan odanın masasını bırakıp kırlarda bayırlarda yemek yemeğe koşmayı zevk hâline getirmişler arasında bulunanlardan biri de âilemizdi.

O zamanlarda Çamlıca mesîrelerinden biri sayılan Tantâvî'nin Bahçesi'ne gitmek de ihmâl edilemezdi. Bu gezintilere benim de iştirâkim olurdu. Artık pek de çocuk sayılmadığım senelerde, istemesem gitmeye bilirdim, ama bu tenhâ bahçe hoşuma gider ve orada yapılan bir ikindi kahvaltısını pek kaçırmak istemediğim için, âdetâ seve seve giderdim.

Tantâvî'nin Bahçesi, her isteyenin gidebildiği bir yer de değildi. Ana yoldan bahçeyi ayıran duvarda bir demir kapısı vardı. O kapının iç tarafında, bahçenin kapısında da devamlı oturan bekçi bulunurdu.

Her isteyene açılmayan bu kapı, bize karşı hiç bir gün kapalı olmamıştı. Öyle ki, bekçi, bizi görür görmez hemen kilidi açarak, çoluk çocuk hepimizi içeri buyur ederdi. Bu yakınlığın sebebi, adamcağızın avucuna sıkıştırılan üç beş kuruş bahşış olamazdı. Belki de akla en yakın olanı, biz gittikten sonra arkamızda çerçöp bırakmadığımız ve ağaçları koparmak gibi zararlar vermediğimizi bilmiş olmasından kaynaklanıyordu.

Bu geniş bahçenin, bir de arka tarafta bağ kısmı mevcut idi ki, biz o ekili, bakımlı, meyvalı ve sebze kısıma asla geçmezdik. Esâsen, kendimize ait olmayan herhangi bir yere, değil adım atmak, orayı gözlemek bile alışkanlıklarımızdan değildi. Bekçilerin müdâhale ve îkâzına dahî lüzûm görmeden bu işi, bir tabiat itiyâdı olarak yapmakta bulunduğumuz için, Tantâvî'nin koruyucuları bizden hoşnut hattâ dost olmuşlardı.

Ortada çözemediğimiz bir meçhul mevcuttu: Kimdi şu Tantâvî? Buna kimsenin cevap vermediğini biliyorduk. Amma, bizce mühim olan, kim olursa olsun, buraya sanki kendi bahçemizmişcesine, istediğimiz zamanlar gelip bir hoş vakit geçirebildiğimiz keyfiyeti idi.

İşte meselâ şu ağacın koyu gölgesi altında oturup dinlemiş olduğum bir rûyâyı düşünüyor, öyle ki, onu âdetâ yaşıyor gibi seyrediyordum: Orada güzel bir kız var. Ona kim hayran değil ki... Gözlerini yumar yumamaz uyuyup hep aynı rûyâyı gören âşık, ona nasıl deli gibi hayrân olmasındı? Söğüt yaprağı rengindeki çekik gözleri, bir bakanın başını geri çevirmesine imkân vermeyen câzibesine karşı koyacak hangi babayığit çıkabilirdi ki, kendisini o mûknatısa kapılmaktan kurtarabilirdi?

O, yalnız güzel değil, câzibeli, sevimli ve âşıklarını kavurup yakan bir acâip sihre de sâhipti.

Günlerden birgün, nasıl olmuşsa olmuş, sevdâlısı olan genç, ona, yaşadıkları şehrin koruluğunda rast gelivermişti.

Böyle akıl almaz fırsat hiç kaçırılır mıydı? Delikanlı kızın yanına varacak, onu kucaklayıp aşkını anlatacaktı. Genç sevdâlı, o sımsıcak dilbere doğru koştu, ama tam kucaklayacağı an, uzanan kolları iki yanına düşerek kalakaldı. Zîra o yemyeşil gözlü kızın ne eti, ne canı kalmıştı. Öyle ki, artık o muhteşem güzellik, hayâl imişcesine uçup gitmiş ve orada sâdece kuru bir iskelet kalmıştı. Geri geri çekilen delikanlı, rûya görüp görmediğini anlamak istercesine gözlerini uğuşturarak tekrar tekrar

kızın dimdik duran iskeletine bakakalmıştı.

Delikanlı bu rüyadan sonra, bir gerçekle uyanmış bulunuyordu. Öyle ki, dünyâya vücut veren Yaradan, o can verdiklerinin aynasında kendini seyretmek istemiş değil miydi? Şu halde yeşil gözlü kızın cismindeki güzelliğin tecellîsi fânî de olsa, baş çevrilecek bir keyfiyet olamazdı. Bir damladan meydana gelmiş o tecellînin dönüp dolaşarak geldiği yerden geri çekilerek götürüleceğinden habersiz olmamız bizi şaşırtıyor değil miydi?

Allah güzeldir. Güzeli sever... diyenin kim olduğunu bildikten sonra, onun kullarının da, neden yeşil gözlü, sırma saçlı kıza âşık olması yadırgansın? Amma o dilberin, bir iskelet üstüne örülmüş güzelliklerin parçası olduğunu, geldiği yere de gene berâberce gideceğini unutmak ne hazîn!..

İnsanoğlunun, taparcasına gönül verdiği âşıkını kible hâline sokup tapması belki de işlediği günahların en büyüğü olarak gaflet cehenneminin ta kendisi değil midir?

SÂMIHA AYVERDİ'NİN DİNDARLIK ANLAYIŞI*

Yrd. Doç. Dr. Emin IŞIK

Şu anda onun mânevî huzurundayız. Kendisini rahmetle anıyor, milletimize ve millî kültürümüze yaptığı çok yönlü hizmetleri şükranla, minnetle dile getirmek üzere toplanmış bulunuyoruz. Sizleri, onun gönül dostları arasında bulunmanın seâdetiyle ve saygıyla selâmlıyarak sözlerime başlıyorum.

"Dindarlık Anlayışı" başlığı bilerek seçilmiştir. Bunun yerine "Din Anlayışı" tâbîri seçilmiş olsaydı, o zaman hem İslâmiyete, hem de rahmetli Sâmiha Anne'ye karşı haksızlık ve saygısızlık yapılmış olacaktı.. Zîra ne İslâmiyet, şahsî anlayışlara izin veren belirsizliklerle dolu bir dindir, ne de rahmetli Sâmiha Anne, bu dîni, kendi şahsî heves ve temâyüllerine uydurma gayret ve teşebbüsü içinde olabilecek biridir. O, Allah Resûlü'nden gelen ince ve uzun çizgide hiç sapmadan yürüme gayreti taşıyan ârifler ordusunun son altın halkalarındandır. Bu zincirin bünyesinde yer alan hangi halkaya el atar, onu yakından tanımaya çalışırsanız hepsinde aynı sonuca varırsınız: Birini tanırsanız, hepsini tanımış olursunuz. Yoğurt yoğurttur, yiğit yiğittir. Ancak her yiğidin onu yiyiş tarzı başkadır. Farklılık dinde değildir, anlayışta da değildir. Sâdece çağın ve çevrenin şart ve ihtiyaçlarına göre anlatış ve sunuş tarzındadır. İş-

(*) Türk Kadınları Kültür Derneği'nin 30 Nisan 1994 günü, Ankara Odalar Birliği Konferans Salonu'nda tertip etmiş olduğu "Vefâtının birinci yılında Sâmiha Ayverdi Hanımefendi'yi Anma Toplantısı"nda tebliğ olarak sunulan konuşmadır.

te buna da dindarlık diyoruz. Dindarlık bir tarzdır ve bir üslûptur. İklimlere, milletlere göre değiştiği gibi, şahısların bilgi, kültür, duygu durumlarına göre de değişir. Hattâ aynı insan değişik yaşlarda farklı anlayışlar ve algılayışlarla onu sergiler.

Müsâade ederseniz bu noktayı biraz açıklamak istiyorum. Çünkü az sonra söyleyeceklerim bunun üzerine oturtulmuş olacak, onların yanlış anlaşılmasa ancak bu açıklamalar sâyesinde sağlanmış olacaktır.

Kur'ân-ı Kerîm'de her canlı şeyin sudan hayat bulduğu haber veriliyor (Enbiyâ Sûresi, 21/30) ve yine aynı kitapta gerçek hidâyet berrak suya benzetiliyor (Muhammed Sûresi, 47/15). İnsanı ölümsüzlük sırrına erdiren "âb-ı hayat", Âlemlerin Rabbi'nden âlemlere rahmet olarak gönderilen son Peygamber'e gelen vahiy sâyesinde elde edilen hidâyet gerçek anlamıyla âb-ı hayattır.

Şimdi görüyoruz ki, su, dünyânın her yerinde aynı sudur, kimyevî yapısı da (H₂O) dur. Fakat su, yağmur olarak çöle yağdığı zaman vâhalarda hurmalıklar meydana getiriyor. Ekvator kuşağında başka bir iklim ve bitki örtüsü, orta kuşakta daha başka bir iklim ve bitki örtüsü vücûda getiriyor. Bulutlardan süzülen aynı rahmet, değişik iklim kuşaklarında farklı farklı bitki örtüsü meydana getiriyor. Bunun bir benzeri olan ilâhî hidâyet de değişik kavimlerin kültür hayatında farklı tecellî ve tezâhürlerle kendini gösteriyor. Din aynı din, kitap aynı kitap, peygamber aynı peygamber olduğu halde onların dindarlıkları birbirinden farklı olabiliyor. Bu durum, **"Ey insanlar! Hakikaten Biz, sizi bir erkekle bir kadından yarattık ve sizi kavimlere ve kabîlelere ayırdık..."** (Hucurat Sûresi, 49/13) diye buyuran Yüce Rabbi'mizin murâdî îcâbı olsa gerektir. Yeryüzünde çeşitli kavimlerin hayatında yer alacak tek tip bir dindarlık, hem dînin uygulanması açısından, hem de onu benimseyecek kavimler açısından renksiz, sıkıcı ve çekilmez bir şey olacaktı ve sayısız problemlerin doğmasına yol açacaktı.

Bilindiği gibi, Hz. İsa İsrâiloğulları'nın son peygamberidir ve Meryem adında bir bâkireden doğmuştur. Yeryüzündeki bütün büyük kiliselerde ana ile oğulun tablolar hâlinde resimleri vardır. Ancak Ortadoğu'da, Anadolu'da, Yunanistan ve İtalya'da Meryem nisbeten esmer veyâ buğday tenlidir. Almanya, Fransa ve İngiltere'de beyaz tenli ve sarışındır. İs-

veç, Norveç ve Finlandiya gibi daha kuzey ülkelerde daha sarışın bir ana, sapsarı bir bebek şeklindedir. Çin'de çekik gözlü, Hint'te esmer, Afrika'da da iri dudaklı kıvrırcık saçlı bir zenci dilber şeklindedir. Her milletin san'atkârı, Hz. Meryem ile Hz. İsâ'yı kendi ırkının en güzel genç kızı ve en şirin bebeği şeklinde düşünmüş ve kendi hayâlinde onlara kazandırılacak en güzel şekli lâıyk görmüştür. O ülkelerde bir Allâh'ın kulu çıkıp da "Hayır, bu resim aslına uygun değildir. Meryem Kudüslü bir Yahûdî kızıydı, İsâ da daha esmer tenli bir bebek olmalıydı" diye îtiraz etmemiştir. Çünkü böyle bir aslına uygunluk o ülkede, o dîni kıyâmete kadar ithal malı yabancı bir kültür unsuru şeklini koymuş olur ve o millet tarafından candan benimsenmemiş durumuna düşürürdü.

Bizim peygamberimiz için de aynı şey söz konusudur: İslâm ile şereflenmiş olan her kavim onu kendi târihinin bir büyüğü olarak kabullenmiş, sevmiş ve benimsemiştir. Süleyman Çelebî, Hz. Peygamber'in Mekte'de nasıl doğmuş olduğunu, babasız bir yetim olarak çok mütevâzî şartlar içinde dünyâya geldiğini gâyet iyi biliyordu. Buna rağmen, daha doğmadan onun sancağının birini doğuya, birini batıya, birini de Ka'be'nin damına dikeyyor. Gökteki melekleri saf saf yere, onu karşılamaya indiriyor, Cennetteki bütün hûrîleri ona ve annesine hizmete koşturuyor. Bunlar da yetmiyor,

"Hem hevâ üzre dõşendi bir dõşek"

"Adı sündüs, dõşeyen ânı melek..."

diyerek, gökyüzüne ipek dõşekler seriyor ve bütün canlılarıyla yeryüzünü ayağa kaldırıyordu. Hz. Peygamber'in doğumuna gösterilebilecek en büyük saygıyı dile getiriyor ve bütün Türk milletinin duygularına tercüman oluyordu. Onu yere yurda koymak istemeyen ve hep yüceliklerde düşünen bir saygıyla anıyor, Bursa'nın zengin konaklarından birinde dünyâya gelmiş gibi hayal ediyordu. Şeyh Gâlip ise onu Boğaziçi'nin sultan yahılarından birinde doğmuş gibi anlatıyordu. Yunus da;

"Hûri kızları geldiler"

"Muhammed'e yüz sürdüler"

"Nurdan kundağa sardılar"

"Muhammed doğduğu gece..."

diyor.

Bin senedir Türk şâir ve edipleri, Hz. Peygamber'i, yakın ve sıcak bir sevgiyle bizden biri gibi anıyor ve bu milletin ona olan bağlılığını dile getiriyorlar. Milletimiz, asker ocağına "Peygamber ocağı" diyor, askerlerine "Mehmetçik" adını veriyor. Hz. Peygamber'i ve bütün yönleriyle İslâmiyet'i benimserken, araptan ve acemden çok şey öğreniyor, fakat dindar olmak için arabı ve acemi taklid etmiyor, kendi millî şahsiyetine uygun bir dindarlık, değişik bir üslûp geliştiriyor. Bunu edebiyatta yaptığı gibi, mîmârîde de ortaya koyuyor, sosyal hayâtın birçok alanlarında ve geleneklerde de aynı millî kültür çizgisini koruyor. Ancak son zamanlarda, daha iyi müslüman olmak için arap gibi giyinmek, acem gibi sakal bırakmak gerektiğini sanan zavallılar türemiş bulunuyor... Bunu da yadırgamamak ve hoş görmek gerekiyor. Çünkü yetmiş senedir ihmal edilen ve yer yer yasaklamalar getirilen din hayâtımız, kendimize mahsus olan dindarlığın unutulmasına, kaybolmasına yol açmış bulunuyor. Bu konuda yöneticimiz, eğitimcimiz ve aydınımızla hepimiz kusurluyuz. Bu milletin evlâtlarını, daha ilkel anlayışları taklide muhtaç bırakan bizleriz. Yüz seneden fazladır, millî kültürümüzü kemiren Batı taklitçiliğine, şimdi dindarlık adına yeni yeni taklitler ekleniyor. Kültür ve san'at hayâtı gibi, din hayâtı da boşluk kabul etmiyor. Oysa millî kültürümüzün yara almamış olduğu devirlerde durum böyle değildi: Sultan Alparslan "Biz, bid'at ve hurâfe nedir bilmeyen saf sünnî müslümanlarız" diyerek halkıyla övünüyordu.

İslâmiyet çöl ikliminin berrak aydınlık ve hür ortamında doğdu. Hiç yabancı istîlâsı görmemiş ve yabancı kültürlerin tesîrinden oldukça uzak kalmış böyle bir ortam, onun temel ilkelerinin ve aslî unsurlarının hüviyetini ve safvetini bozulmadan koruyabilmesinde âmil olmuştur. İslâmiyet, doğuşundan onbeş asır geçmesine rağmen, hâlâ bugün doğmuş gibi tâzeliğini sürdürebilmişse, bunda ilâhî kitabın tahriften masun kalmış olmasının yanında, söz konusu iklîmin de önemli katkısı ve etkisi olmuştur.

Ancak burada şunu önemle belirtmek gerekir ki, İslâmiyet, doğduğu yerin veyâ çağın şartlarına mahkûm olmuş değildir. Onun bir çöl dîni olduğunu ve ancak orta çağın çöl şartlarında yaşanılabilir olduğunu sanmak, ona yapılabilecek ihânetlerin en büyüğü olur. Bu iddiâ Hristiyan

müsteşrikler tarafından ortaya atılmış kasıtlı bir iddiâdır ve müslümanları çağdaş medeniyetten dışlamak amacını taşımaktadır. Üstelik târihi gerçeklere de aykırıdır. Çünkü İslâmiyet, doğuşunun birinci asrında büyük bir medeniyet hamlesini başlatmıştır. Bütün dünyânın hayranlıkla ve biraz da kıskançlıkla izlediği ilim ve san'at hayâtının doğmasına zemin hazırlamıştır. Bugün Şam, Bağdat, Kâhire, Endülüs, Horasan, Türkistan, Hindistan, Anadolu ve Balkanlar o medeniyetin göz kamaştıran eserleriyle dopdoludur.

İslâmiyet çöl şartlarında doğmuştur, ama İslâm dîninin sembolü hurma ağacı değil, zeytin ağacıdır: Ne sâdece Doğu'ya ne de sâdece Batı'ya mahsus olmayan zeytin ağacıdır (Nûr Sûresi, 24/35). "İslâm" kelimesi, barış ve selâmet anlamına olan "silm" kökünden gelir. Bilindiği gibi, zeytin dalı da barışın simgesidir, sulhun remzidir. Üstelik zeytin yağı hem yemekte, hem aydınlatmada kullanılır. Bu demektir ki, İslâmiyet, rûhumuz için hem gıdadır, hem ne nurdur. Ondans beslenmek ve onun aydınlığında yol almak durumundayız. İnanmak hayat bulmaktır. İnsan hayâtı, uğrunda can verilecek değerlerle donandığı zaman değer kazanır.

İnandığımız değerleri, önce kendimize, kendi rûhumuza sindireceğiz. Buna nefse karşı cihad adı veriliyor. Nefse karşı cihâdın mânâsı, nefsi imhâ veyâ tahrip değildir. Nefsin dizginleri irâdenin emrine vermektir. Nefsi yenip, esir aldıktan sonra, onunla yeniden barış kurmak, uysal bir evcil hayvan gibi, daha doğrusu Peygamber efendimizin buyurduğu şekilde onu bir binek hayvanı gibi eğitip itâat altına almaktır. Bunu yapmamış veyâ yapamamış olanların din alanında, dîni başkalarına yayma adına yaptığı irşad ve cihad, cihad değil, cinâyet olur. Çünkü nefsâniyetle yapılan ibâdet de kabâhatten bin beter bir felâket, bir belâ ve bir put sayılır... Bilindiği gibi, riya "şirk-i hafî"dir. Şirkin bütün çeşitleri, hiç affolunmayacak lânetli günahlardan kabul edilmiştir (Nisa Sûresi, 4/48).

Dindar olmak, herşeyden önce nefsâniyetten ve nefse esâretten kurtulmuş, kendi iç dünyâsında kendi kendisiyle barışı sağlamış olmak demektir. Bu da inanç ve îtikad problemlerini çözmüş, nefsin baskılarından kurtulmuş, şahsî zaafılarını yenmiş olmayı gerektirir. Nefsini, irâdesinin emri altın almayı başaramamış, yâni henüz kendi kendisi olamamış olanlar, hayâtın mânevî güzelliklerinden habersiz yaşarlar. Bize verilen akıl ve irâde aslında bunu başarmamız içindir. Öncelikle kim ve ne olduğu-

muza bilmemiz içindir. Eğer yalnızca maddî hayâtı yaşamamız ve yalnızca maddî haz ve lezzetlerden nasib almamız sözkonusu olsaydı akla ihtiyaç olmazdı. Nitekim insandan başka canlılara akıl verilmemiştir. İnsana verilen akıl, insanın insan olması, insan olduğunun bilincine varması içindir. "Düşünüyorum o halde varım" diyen filozofu, herşeyden önce kendi öz varlığımızın farkına varma anlamında var olmayı anlamamız gerekir. J.J. Rousseau ise, bedeninin yok olup gideceğini görüyorum, fakat "Düşünen varlığın, rûhun nasıl yok olabileceğini aklım almıyor. Öyleyse onun ebedîliğini kabul etmekten başka çârem yoktur" diyor. Blondel "Ruh sâhibi kılınmakla ebedîliğe mahkûm edildim" diyor. İnsan kendisi olamamışsa, kendi öz varlığının şuur ve irâdesine sâhip değilse, varlığı nasıl anlayacak, varlığın gerçek sâhibini nasıl tanıyacak?

İşte Ateş Ağacı'nda öğretmen Cemil Bey'in ağzından dile getirilen gerçek buydu. Servetin, şehvetin ve dünyâ nîmetlerinin baştan çıkarttığı, kendilerini kendilerine unutturduğu sosyete zübbeleri arasında bunalan Cemil Bey *"bir cihangir olsam, hattâ bütün dünyâ şahsî mülküm olsa, ben benim olmadıkça kendimi hiçbir değere mâlik olmuş saymam"* (Ateş Ağacı, s. 32) diyordu.

Sâmiha Anne'nin üzerine basa basa belirtmeye çalıştığı gibi, dindar olmak, kendi kendinin olmak demektir. İnsanın kendi kendisi ile barışık yaşaması demektir. Kendi ruh dünyâlarında bu iç barışı kuramamış olanlar, bütün dünyâya sâhip olsalar, gerçek mutluluğu tatmadan, tanımadan ömür sürmüş olurlar. Mânevî hayâtın zevklerinin yanında maddî hayatın zevklerinin çok sönük ve cılız kalacağını anlatırken, *"Öyle ise"* diyordu, *"eserden eser sâhibine yükseliniz ve sevginiz cismî güzelliğine takılı olacağına, rûhun güzelliğine bağlansın".* Sonra hakîkî îmânın kemâle erişmesi için *Hüsn-ü mutlak olan Cemâl-i Bârî'ye erişmesi gerektiğini, bunun için de aşk ve irfânın şart olduğunu vurguluyordu* (Ateş Ağacı, s. 15). Sevenin sevgili karşısında irâdesi olmaz. Kulun Allah karşısındaki durumu aşk ve teslîmiyettir. Âriflerin dediği gibi, "Acz-i mutlak, fakr-i mutlak, şükr-i mutlak"tır.

Dindarlığın ikinci basamağı budur; yâni Yaradan'la barış ilişkisi kurmaktır. Bu da ilâhî irâdeye tam bir teslîmiyetle ram olmak, severek ve isteyerek bağlanmaktır. Bu teslîmiyet eli kolu bağlıymış gibi, tembel, pasif, isteksiz, sıkıntılı ve çâresiz bir mecbûriyet şeklindeki teslîmiyet de-

gildir. Annesini özleyen bir çocuğun koşup, onun kucağına kendisini atması gibi, irâde, istek, şevk, heyecan ve sevinç dolu bir teslîmiyettir. Çünkü dindarlık, dîni ve dînî görevleri, bir semer, bir yük gibi sırtında taşımak ve onun altında ezilmek değildir. Dînin, rûhumuz için bir kanat olduğunu bilmek ve onunla uçup Tanrı'ya yükselmektir: "*Fe firrû ilalla!*" (Zâriyat Sûresi, 51/50) emrine uyarak Allah'a doğru koşmak, O'na doğru kaçmak ve uçmaktır.

Allâh'ı bilenler, O'nun sevgisini yüreklerinde bulanlar, O'nun yaratıklarıyla da barış ve uyum içinde yaşarlar. Kadere inanırlar, kâinat ve hayat olaylarıyla kavgaya tutuşmazlar. Bizim zevk aldığımız bir güzellikten bir başkası haz etmeyebilir. Ama bilmeliyiz ki, her şey O'nun eseridir, bütün varlık O'nun bestesidir. "*Nasıl oluyor da beğenmediğimiz şeylere fenâ diyebiliyoruz? Hiç olmazsa*" diyor Sâmiha Anne, "*ondan zevk alanların zevklerine hürmet etsek.*" ve ilâve ediyor "*Hikmet, hâdiseleri severek olduğu gibi kabul etmektir*". Çünkü gerçek anlamda inanan bilir ki, Allah yanlış ve fenâ bir şey yaratmamıştır. O'nun yaratanların en güzeli, en mübareği olduğuna inanıyorsak, O'nun abes işten ve boş sözden münezzeh olduğunu da kabul ediyoruz demektir. Allah zâtında noksandan münezzeh olduğu gibi, esmâ ve sıfatlarında, ef'al ve yaratmasında da eksikten, noksandan ve yanlıştan münezzehdir. Buna göre, her yaratılış olayı, ilâhî kudreti dile getiren bir kevnî âyettir. Bu anlamda kâinat, insanoğlunun önüne serilmiş kocaman bir kitaptır. Zâten Allah ile tanışık ve barışık olanın hayatla kavgalı olması akılla îzah edilebilecek bir şey değildir. Yûnus gibi, "*Yaratılanı hoş gördük/Yaratılan'dan ötürü*" deyip toptan pazar eylemek zorundadır.

İşte Sâmiha Anne'de görülen o din sevgisi, dil sevgisi, târih sevgisi, kültür, san'at, ahlâk ve vatan sevgisi, hâsılı insan ve insânî değerler aşkı, Allah'a olan samîmî îmanından kuvvet alıyordu. Bütün bu sevgilerin temelinde Allah sevgisi vardı. Yine o îman ve sevgidir ki, onu bütün bu saydığımız alanlarda okumak, anlamak, anlatmak, belki ağlamak ve ağlatmak şeklinde tezâhür eden davranışlara itiyordu. Rûhundaki ıztıraplar, zaman zaman acı feryatlara dönüşüyordu. Belki o, şahsî imkânlar bakımından mutlu olması gereken bir insandı. Âile efrâdı ve yakınları tarafından sevilen ve sayılan biriydi. Bununla berâber, o, kendi âile mutluluğunu fedâ edercesine Allâh'ın kulları için acı çekmeyi, uğraşıp didinmeyi, onlar için bir şeyler yapmayı, esas yaratılışının gâyesi sayıyordu. Ço-

cukları aç kalan, açlıktan ölmek üzere olan bir annenin onları açlıktan kurtarmak ve doyurmak için çırpınması gibi, mânevî açlık çeken Müslüman-Türk evlâtlarının ruhlarını doyurmak için çırpındı durdu. Bütün bir ömrü bu uğurda fedâ etti, ama onun ömrü hebâ olmadı. Bekâ-billah sırrına erdi. Muhakkak ki, çok çile çekti, ama onun çilesinde nefsâniyet yoktu. O tıpkı "**Benim sızlanmam da, acı çekmem de üzülmem de hepsi Allah içindir**" (Yûsuf Sûresi, 12/86) diyen Hz. Yâkûb'a benziyordu. Binlerce, belki milyonlarca Yûsuf'u kaybetmenin dayanılmaz acısını yüreğinde taşıyordu.

O bu kutsal ıztırâbın çilesini çekti. Unutmamak gerekir ki, böyle bir çile en büyük ibâdettir. Ne mutlu bu dünyâda Allah için acı çekenlere, onlar mutlu olacaklar. Ne mutlu Allah için ağlayanlara, onlar gülecekler, sevinecekler.

İLÂHÎ

Yâ ilâhî günahkârız
Gönül Senden gufran diler
Mâsivâdır efkârımız
Gönül Senden ihsan diler

Fânî olan bulmaz karar
Aşkın yıkar, aşkın yapar
Âşık sana eyler nazar
Gönül Senden aman diler

Pervâsı yok âşıkların
Bilmez nedir bugün yarın
Aşıp zaman mekân dârin
Gönül Senden "bir an" diler

Yâ ilâhî Mürîd kuldur
Gafleti çok, cürmü boldur
Visâline aşkın yoldur
Gönül senden gufran diler

Mustafa Tahralı

30 Ağustos-9 Ekim 1978

İstanbul

*Kubbealtı Akademisi
Kültür ve San'at Vakfı'nın
Açık Mektubu*

Muhterem Okuyucumuz,

Bilindiği gibi, azîz büyüğümüz, mütefekkir ve muharrir Sâmiha AYVERDİ'nin fikir ve îman dünyâsını gelecek nesillere aktarabilmek gâyesi ile Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı bünyesinde bir "AYVERDİ ENSTİTÜSÜ" kurulmuş bulunmaktadır.

Enstitü, ilk icraat olarak Sâmiha AYVERDİ'nin eserlerini bir külliyat hâlinde yayınlamaya karar vermiş olup, birinci eser olarak "ATEŞ AĞACI", ikinci olarak da "YAŞAYAN ÖLÜ" isimli eser neşredilmiştir.

Enstitünün yapmayı tasarladığı diğer hususlar arasında Muhterem Sâmiha Ayverdi'nin dost ve yakınlarına yazmış olduğu mektuplar, hâtıralar, konuşma bantları ve video kayıtlarından müteşekkil bir arşiv oluşturulması, eserleri üzerinde yapılacak çok yönlü çalışmalarla çeşitli konulardaki düşüncelerinin, fikir ve îmânının gençliğe aktarılması, bazı eserlerinin batı dillerine tercüme ettirilmesi ve buna benzer faaliyetler yer almaktadır.

Bu programın daha semereli ve yaygın olabilmesi için dost ve yakınlarımızdan ricâmız, yapılmasını düşündükleri hususlar hakkındaki tekliflerini bizlere yazılı olarak bildirmeleridir.

24 Nisan 1994'de yapılan "Vâkıflar Günü" ile 7 Temmuz 1994 günü yapılan toplantıları teşrif edenlere dağıtmaya çalıştığımız bu mektubun bir kere de burada ilânının faydalı olacağı düşünülmüştür.

Görüş ve tavsiyeleriniz bizlere ışık tutacaktır.

Teşekkür ve saygılarımızla.

Mütevelli Hey'eti

Peykhâne Sok. No: 3 34400 Çemberlitaş-İSTANBUL

-Vefâtının ikinci senesi münâsebetiyle.-

HAYRÎ GİBİ...

Kemal Y. AREN

-Hâtırasını yâdetmek için, onun yaptığı gibi ben de "MEFHUM-LARDAN TEFEKKÜRE" gitmek istedim.-

* * *

"NEFRET"

Geçen gün önümden geçen bir arabanın bagaj kapağına yanlamasına yazılmış bir kelime dikkatimi çekti- hani bazıları çocuklarının adlarını falan yazarlar ya, onun gibi.- Bu da yazmış: "NEFRET". Acabâ yanlış mı okuyorum, "Nedret" olmasın diye dikkatle baktım, hayır, doğru! "NEFRET" İçim bir tuhaf oldu!. Bu arabanın sâhibine ne olmuş ki, nefreti evlâdı gibi benimsemiş? dedim. Bulamadım!..

Tesâdüf, aynı arabayı ilerideki benzin istasyonunda gördüm. Sâhibi de çıkmış camını siliyor, belki benzin de alıyor.

Yolumu o tarafa çevirdim.

Yanına gelince: "Bey, kolay gelsin!" dedim. Adam başını kaldırdı. Mûnis birisine benziyor. Benzemese de ben birşeyler söylemeyi kafama koymuşum, söyleyeceğim. "Bey, şu yazıyı buradan sildir." dedim. Önce şaşırdı. "Neden?" "Çünkü her okuyan arkanızdan nefret, diyecek. Hiç

hoş değil." O mûnis adamın bütün yüz hatları gerildi, kelimeler ağzından tükürür gibi döküldü: "Ben onların alayından nefret ediyorum," dedi. Önce anlamadım. Sonra, alay sözünü argodaki anlamında, 'Tamâmı, Hepsi' anlamında kullandığını farkettim. "Silmem o lafı, bu araba durdukça, ben hayatta oldukça, o, orada kalacak." dedi.

Bir şey demeden yoluma devam ettim.

Zavallı.... Nefret ettiklerinin arasında yaşamaya mahkûm!

Nefreti evlâdı yerine koymuş ve onunla yaşayacak.

Acıdım.

* * *

KEŞKE....

Yine geçen gün, yakınlarımdan biri: "Keşke..... hiç yapmasaydım." dedi.

Duraladım.

Biliyorum, Efendim: *"Herkes geleceğinden korkar, bense evvelimden korkarım."* buyuruyor. Gafletle atılan bir adım, istikbâlde başımıza ne işler açabilir!.. Şükür ki Rabbimin lutfu var. *"Büyük günahlar dışında hangi günâhı işlemiş olursan ol, affederim."* buyurmuş. Alâ rivâyet: Günâh-ı kebâir için bile umut varmış. Benim bildiğim bir konu değil, ama mevzûu derinden bilenler öyle bir ümit ışığı gösteriyorlar. Hani Hz. Mevlânâ: *"Gel, yine gel, bizim kapımız ümitsizlik kapısı değil, tövbeni yüz defa bozmuş olsan da yine gel!"* diyor ya!.. Yine bir başka bağıryanık Hak Aşığı: *"Rabbim, Rabbim!.. Sen, sâdece sâlihlerin, âbidlerin, mü'minlerin Rabbi isen, şâkîler, günahkârlar, münkirler kime sığınsın, kimden medet umsunlar?..."* diyordu. Ne kadar haklı!.. Rabbülâlemîn olmak kolay mı?.... Hey benim güzel Rabbim!..

Ama, "Keşke...." sözü böyle bir pişmanlığın, bir iç yanığının ifâdesi değildi. Aksine, bütün güç ve kuvveti kendinde gören, enâniyeti ayyuka

varmış bir benlik âbidesinin hayıflanmasıydı. İyi olacak, diye başladığı bir işin beklemediği bir sona vardığını gördüğünde hissettiği mağlûbiyet öfkesiydi.

Sıradan olanlara mübah olan bu öfke, **sıradışı** olanlara haramdı.

Onlar ki, Hz. Ali'nin: "*Ben Allah'ımı arzularımın olmamasında buldum.*" sözüne inanırlardı.

Onlar ki, Erzurumlu İbrâhim Hakkı'nın: "*Mevlâ görelim neyler-
Neylerse güzel eyler.*" nazmını ilâhîleştirerek çoşarlar, çoşarlar...

Onlar ki, halk irfânının "*olanda hayır vardır*" anlayışında hikmetler bulurlar.

İşte, ONLARIN, "Keşke..." demeleri benliktir. Güç ve kuvveti kendinde görmektir. Bir nevi gizli şıktır.

Rabbime sığınırım.

* * *

Ah canım Hayriciğim!.. Günler geçtikçe seni nasıl yanımda yörem-de arar oldum, bir bilsen!..

Sen olsan bu mefhumları böyle mi işlerdin?..... Kat'iyen!...

Onun için sözü sana bırakmak istiyorum. Rûhun şâdolsun!..

* * *

ŞÜKÜR⁽¹⁾

Bizim tefekkürümüzde ŞÜKÜR, Cenâbı-ı Hakk'ın lûtf ve ihsân ettiği iyiliklere karşılık insanın, Yaradan'ına duyduğu minneti dile getirmesi ve memnûniyetini ifâde edip, O'na teşekkür etmesidir.

(1) Hayri BİLECİK. "Mefhumlardan Tefekküre." s. 95-98

Bu târife göre Allâh'a şükredebilmemiz için önce O'nun bizlere bahsettiği nîmetlerin neler olduğunu hakkıyla idrâk etmemiz gerekiyor. Zira ancak o zaman, elde edemediklerimizin yanında, sâhip olduklarımızın aslâ küçümsenmeyeceğini anlayacağımız için, iç dünyamızdaki dengesizlik ve açlığı büyük ölçüde giderebiliriz.

Meselâ akıllı, sağlıklı ama fakir bir insan, akıl ve sağlık nîmetlerini gerektiği gibi idrâk ederse fukarâlık, onun için dünyâsını bu nîmetlerin değerini anlamayan bir insanınki kadar tahrip etmez. Yâni, zengin olma isteği onda tabîî bir ihtiyaç olarak kalır, ama aslâ ihtiras hâline dönüştürmez.

* * *

Şükrün târifinde dikkat edilecek ikinci husus, vahdet anlayışı içinde her türlü iyilik, ihsan ve lûtfun Cenâb-ı Hak'tan olduğu keyfiyetidir. Bu sebeple biz, iyilikte vâsıta olan kula teşekkürle yetinir, ihsan ve nîmetin gerçek sâhibine ise şükrederiz.

Nitekim Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de: "Bana şükredin ve bana nankörlük etmeyin!" buyurarak, kendi zâtından başkasına şükredilemeyeceğini zımnen beyân ediyor.

Peygamberimiz, bütün hayâtı boyunca böylesine bir şükrün güzel örneklerini vermiştir. İşte bunlardan biri: Resûlûllah Efendimiz, fırsat buldukça bâzı gecelerde nâfile namaz kılar ve bu namazların edâsı sırasında, uzun süre kıyamda kalmaları sebebiyle mübârek ayakları şişerdi. Bir defasında bu duruma çok üzülen Hz. Ayşe'nin "Ya Resûlallah, Cenâb-ı Hak sizin geçmiş ve gelecek bütün hatâlarınızı affettiğini müjdellediği halde, siz niçin böyle meşakkatli bir ibâdet hayâtı yaşıyorsunuz?" meâlindeki suâlini, yüce Peygamberimiz: "Şükreden bir kul olmayayım mı?" diyerek cevaplandırdılar.

Şüphe yok ki bu cevap hem kulluğun, hem de Yaradan'a şükrün sâdece dil ile ifâ edilemeyeceğinin ifâdesidir.

Şeyh Sâdi bir beytinde: "Her nefeste iki nîmet vardır ve her nîmete bir şükür vâciptir." diyerek aynı mânâyı dile getiriyor ve doğduğumuz

andan îtibâren dilimizle şükretmeye başlasak dahi sâdece, nefes alış verişimizin şükürünü edâ edemeyeceğini anlatıyor.

O halde Rabbimize olan şükür borcumuzu nasıl îfâ edeceğiz? Bunu yine Resûlûllah'tan öğreniyoruz: "Cenâb-ı Hak, kullarına verdiği nîmetlerinin eserini kullarının üzerinde görmeyi sever." buyuruyor.

Bu mânâdan hareketle şükür, aklımız ve bütün organlarımız dâhil, bize bahşedilen, her türlü nîmetin Allâh'ın rızâsına uygun olarak kullanılmasıdır, diye târif edebiliriz.

Başka bir ifâdeyle şükür, Cüneyd-i Bağdâdî'nin dediği gibi: "Nîmeti ile Allâh'a âsî olmamaktır." Cenâb-ı Hak'ın: "Kim şükrederse kendinedir." ve "Şükredenleri mükâfatlandıracağız." meâlindeki müjdeleri, her halde böylesine şükredenler içindir.

Biz bugün, kredisi, fâizi, ihrâcâtı, ithâlâtı, enflasyonu, devalüasyonu ve daha bilmem neleri ile bir bilmece hâline gelen ekonomik mes'elelerin de, ancak şükürün bu seviyesine erişmiş insanlar sâyesinde çözülebileceğine inanıyoruz.

Zîra şükürsüz insan, ona bağlı değerlerden de mahrum kalacağı için, her geçen gün biraz daha bencilleşecek ve ihtiraslarını tatmin etmek gâyesiyle, hangi rejim ve kânunla sınırlanırsa sınırlarsın, fırsatını bulunca çalıp çırpacak ve dâimâ cemiyetin menfaatlerini arka plâna itecektir. Böyle fertlerin hızla çoğaldığı bir cemiyette ne ilerleme, ne kalkınma, ne refah, ne de huzur olur.

Şükreden insan ise her türlü nîmeti Hak'tan bilip, haram-helâl, günah-sevap gibi değer ölçülerine göre tesbit ettiği ihtiyaçlarından fazlasını, şükürünün îcâbı olarak, çevreye saçacak ve malıyla, canıyla etrâfına faydalı olmak için didinen bir kütle fedâîsi hâline gelecektir.

Cenâb-ı Hak,: "Şükrederseniz, size (bahşettiğim nîmetleri) artırırm." buyuruyor ve rûhî, bedenî, içtimâî, iktisâdî her türlü dar boğazın gerçek çıkış yolunu gösteriyor."

MEĞER DEĞİLMİŞ...

Nazik ERİK

Aylar aylar evveldi, set çekemediğim duygularımla bu yazıya şöyle başlamıştım:

Öldü Dediler...

Ve devam ettim:

"Acı haber tez ulaşır!" derler. Pek te öyle olmadı. Yakacak kadar erken, son hizmete koşamıyacak kadar geç geldi. Hayri Bilecik öldü, dediler. O kadar...

Onu 50'li yılların sonu, 60'lı yılların başında tanımıştım. İstîdatlı, gayretli, meziyetli ve kâbiliyetli, 6 dost-kardeş-arkadaş delikanlıdan biriydi. İçlerinde boyposça en gelişmiş, en sessizi, en sâkin olanları da gâliba oydu. Başını hafifçe yana eğdi, gözleri yerde, dinlerdi.

Yıllar geçti, talebe değil meslek sâhibiydi artık. Yine boynu hafifçe eğri, gözleri yine yerdeydi. "Evlendi!" dediler. "Kendi gibi mûnis kendi gibi îmanlı, kendi kadar edepli, hanımhanımcık bir kız aldı." dediler. Boyun yine bükük, gözler yine yerdeydi. O güzel bebeklere, günbegün hasletleri, meziyetleri aşıkâr olan o birbirinden güzel, birbirinden has o sultan kızlara baba oldukça da o hep öyle kaldı.

Derler ki: Kuyumcu vardır, mâden bulamaz. Mâden vardır ustasına eremez. Usta vardır işlemeyi bilemez. Mâdendeki istîdâda eremez. Ne

mutludur o mâdene ki kuyumcusunu bulur... Ne huzurludur o kuyumcu ki çekicini yerine vurur! Altın allar sırma, gümüşler telkâr, taşlar tıraşîde elmas, pırlanta, istîdâtlar da Hayri Bilecik olur...

Bahtlı insan, "Yaşadım!" diyebilecek insan, amel defterini açık bırakabilendir muhakkak. Sâdece tâyin edildiği rızık kapısı olduğu için ders saatlerini zilden zile dakîka sayarak doldurma değil, lokmasını helâl kılmak için kürsiye çıktığı sınıflarda "talebe" yetişmedi mi? İlk meyvesini Türklük âlemine "Hanımların Fahri" olarak emânet ettiği üç güzel gül yaprağı hayırlı evlât örneği değil mi? Bir mecmûanın sayfalarından taşıp "Mefhumlardan Tefekküre" adlı kitapta toplanan ses, gelecek nesillerin rahmet niyâzına vesîle olmayacak mı? Müjde-i Resul ile müsellemler yârı gârını îmar edene ne mutlu!

"Tabutunun ardından 40 kişi yalnız adım atmadı. Onu ilim ehli omuzlarında, eller üstünde daha evvel gönül edip belirlediği yerine teslim etti!" dediler. Doğumdan ölüme her mutlu, her kutlu günde duâları ondan dinliyenler o giderken yine onunla idiler. Ne var ki kulaklarında kalan ses aynı idi ama bu sefer onun için "âmin!" dediler...

"Hayri Bilecik öldü" dediler de o aslını buldu, hedefine erdi, kendinden bekleneni verdi, yaşamının sırrını bildi, sonra da gidiverdi, demediler.

Ne mübârek kuyumcudur o kuyumcu, ve ne güzel istîdatmış o mâden... Her mümine, her dileyene nasip ola...

Ağustos 1992

Ama söyleyeceklerim bitmemişti... Susmak daha doğru daha üstün geldi idi...

Bu hafta derginin kapağını açınca koskocaman "düşün!" "Geniş düşün" "bu toprağın üstünde bu milletin mes'elelerini insanca, kul olarak gör, bil ve anla..." diyen sorusu ile yüzyüze gelince anlar gibi oldum... "Hayri Bilecik öldü" demişlerdi meğer değilmiş. Yüreğimdaki acıyla iyi ki o güzel, o asil acılı âilesi efrâdına "Başınız sağ olsun!" deyip ecir sabır dilememişim.

HZ. PEYGAMBER (S.A.)'İN RİSÂLETİ(*)

Prof. Dr. Ahmed Yüksel ÖZEMRE

Peygamberlerin Mükellefiyetleri

Her peygamber bir **tebliğ mükellefiyeti** ile gelir. Bu tebliğ, biri: 1) beşerden ALLAH (c.c.)'ya kadar uzanan, diğeri ise: 2) beşerden bütün mahlûkâta yayılan iki vecheye sâhiptir. Tebliğin düşey boyutu kulun RAB'bına karşı mükellefiyetleri ile RAB'ın kuluna karşı ihsan ve vaadlerini; tebliğin yatay boyutu da kulun diğeri mahlûkâta karşı mükellefiyetlerini ihtivâ eder. Peygamber hangi kavme, hangi ümmete gönderilmişse tebliğ o kavmin, o ümmetin bütün fertlerine şâmindir; yâni peygamberin tebliği **açık ve umûmî**dir ve bu tebliği bildirmek de Risâletin temel şartıdır.

Söz konusu tebliğ çerçevesi içinde **dînin kemâli** de: 1) ALLAH (c.c.) nun ve 2) mahlûkâtının hukûkunu idrâk etmek ve bu hukûka riâyet etmekten ibârettir. Bu îtibarla dîne **Rabbânî Hukuk** gözüyle de bakılabilir.

Bununla berâber peygamberler hakkında zamânımıza kadar ulaşan rivâyetler ve târihin zaptettiği vak'alar her peygamberin, umûma şâmil tebliğinin yanında, küçük fakat yetenekli bir mü'min zümresini ayrı bir eğitim ve öğretime tâbî tuttuğuna da işâret etmektedir. Bu özel öğretim,

(*) Bu incelemenin ilk versiyonu, 19-22 Eylül 1991'de İstanbul'da yapılan "Ebedî Risâlet Sempozyumu"nda tebliğ olarak takdîm edilmiştir.

bu yetenekli seçilmişleri ALLAH (c.c.)'nun âsârı, ef'âli, sıfatları ve isimleri ile bunların tecellîleri hakkında derin bir idrâk ile donatılmış olmalarını sağlayan bir ilim ve hâl sâhibi kılmağa müteveccih olmaktadır.

Söz konusu ilim ve hâl kimi zaman **Gnosis**, kimi zaman **Kabala**, kimi zaman da **İrfan**, **Hikmet**, **Ledün İlmi** (İlm-i Ledün) ya da sâdece **İlim** diye anılagelmiştir.

Peygamberler bu küçük ve yetenekli mü'min zümrelerine aktardıkları bu özel eğitim, öğretim ve ilim hakkında her ne kadar **takıyye** uygulamışlarsa da gene de bunun kenarından köşesinden bâzı bilgilerin avâma sızmasına çoğu kere mânî olunamamıştır. Ehlinin eline geçmeyen bu bilgiler ise avâm arasında dâimâ bir nifak unsuru olmuştur. Bundan dolayı, havanda su dövme kabîlinden bir takım spekülâsyonlar ve felsefî yakıştırmalar yapılagelmiş ve hattâ îtikâdî fırkaların bir kısmı da sırf bu yüzden ortaya çıkmıştır.

Dinlerdeki uygulamaların bir bölümünün zamanla sâfiyetlerinden ve aslından uzaklaşmasının, peygamberlerin getirdikleri şerîatın dışında bir takım âdet ve uygulamaların revaç bulmasının sebeplerinden biri de bu takıyyeye riâyetsizlik yüzünden İlim ile Hikmet kırıntılarının hep aklı, idrâki, fehâmeti, temyîzi ve temkîni zayıf kimselerin eline geçmesi ve bunların nefis-i emmârelerinde hubb-ı riâyâseti (yâni baş olma, üstün görme sevdâsını) tahrîk etmeleri yüzündendir.

İşte bundan dolayıdır ki Hz. Peygamber (s.a.): "Ehil olmayana ilim öğretmek ilmi yitirmektir" demiştir. Kezâ KUR'AN'da: "**ALLAH'ın sizi başına diktiği mallarınızı aklı zayıf olanların ellerine vermeyin**" (Nisâ IV/5) buyurulmaktadır. Kişinin malı için mes'ûliyeti hakkındaki ilâhî hüküm böyle olunca, İlim söz konusu olduğunda, âlimin mes'ûliyetinin de en azından bu kabil bir mes'ûliyet olacağı âşikârdır.

Peygamberlerin umûmî tebliğleri yanında mahdud bir zümreye tâlim ettikleri ve herkese açıklanması doğru ve isâbetli olmayan İlim ve Hikmet hakkında Abdullah ibn Abbas'dan nakledilen bir olay vardır. Abdullah ibn Abbas sahâbeden bir gruba: "Eğer size **ALLAH yedi göğü ve arzdan da onlara benzerlerini yaratmıştır; Emr onların arasından iner durur** (Talak LXV/12) âyetinin tefsîrini söylemiş olsaydım beni ta-

şa tutardınız (veyâ başka bir rivâyete göre de: benim kâfir olduğuma hükmederdiniz)" demiştir.

Cenâb-ı Peygamber (s.a.)'in, kendisi için: "ALLAH'ım onu dinde fakih kıl ve ona te'vîli öğret" diye duâ etmiş olduğu bir kimsenin şerâtın çerçevesine sığmayan bir İlim ve Hikmet ile, söz konusu âyetin tefsîrini yapmasının şerât ehli nazarında onu tekfir edilmeğe dahi götürebilecek bir nifak doğurabileceğine işâret eden bu beyân, peygamberlerin umûmî tebliğlerinin dışında kalan ve çeşitli isimlerle anılan bu tedrîsâtın mâhiyetinin ve ihtivâ ettiği esrârın şerâttan ne kadar farklı olduğuna da şehâdet etmektedir.

Bu İlim ve Hikmet herkese şâmil olmayın bir **ilm-i haff**'dir. Nitekim KUR'AN'da:

"...ve Biz O'na tarafımızdan bir ilim öğrettik" (Kehf XVIII/65),

"(ALLAH) Hikmeti dilediğine verir; ve kime Hikmet verirse şüphe yok ki ona çok hayr verilmiş demektir; fakat bunu ancak aklı başında olanlar idrâk eder" (Bakara II/269),

"ALLAH, sizden îman edenleri yükseltir ve kendilerine İlim verilenleri ise kat kat derecelerle yükseltir" (Mücâdele LVIII/11)

denilmektedir. Ebû Hüreyre'den rivâyet edilen bir hadisde de Cenâb-ı Peygamber (s.a.):

"İlimlerden, gizli tutulan bâzıları vardır ki onları ancak ve ancak ârif-i billâh olanlar bilir. Onlar bu İlim'den söz ettiklerinde de ancak boş yere gururlanan gâfiller onların cehâletine hükmederler. ALLÂH-U TEÂLÂ'nın Kendinden bir İlim verdiği âlimleri sakın hor hakîr görmeyin. And olsun ki yüceliğin ve ululuğun sâhibi olan ALLAH onlara bu İlm'i verirken onları ne hor ve ne de hakîr gördü."

buyurmaktadır.

Risâletin Hudutları

Gelip geçmiş bütün peygamberler göz önüne alındığında, risâletin biri **umûmî** diğeri ise **şahsî** olmak üzere iki cins hudûdu olduğu görülür. KUR'AN Yûnus sûresinin X/47. âyetinde: "**Her ümmet için bir peygamber vardır**" derken hem Hz. MUHAMMED (s.a.)'den önce her ümmete bir peygamber gönderilmiş, hem her peygamberin bir ümmete gönderilmiş olduğuna işâret etmekte ve hem de (Nisâ sûresinin IV/164. âyetinin de beyân ettiği vechile) kıssaları KUR'AN'da beyân edilmemiş peygamberlerin de gönderilmiş olduğunu te'yid etmektedir.

Hz. MUHAMMED (s.a.)'den önceki peygamberlerin her birinin bir ümmete gönderilmiş olması keyfiyeti bunların risâletlerinin umûmî hudûdunu teşkil eder.

Risâletin şahsî hudûdu ise Hz. MUHAMMED (s.a.) için iyice belirlenmiştir. Bu, (Mâide V/92, Nahl XVI/35 ve 82, Nûr XXIV/54 ve Ankebüt XXIX/18 âyetlerinde de açıkça işâret olunduğu vechile) "**... ancak apaçık tebliğdir**" çünkü "**Dinde zorlama yoktur**" (Bakara II/256) ve Allah (c.c.) Hz. Peygamber (s.a.)'e hitâben:

"Peygambere itâat eden gerçekten de ALLAH'a itâat etmiştir; yüz çevirene gelince, zâten BİZ Seni onları korumak için göndermedik ki" (Nisâ IV/80),

"... BİZ Seni onlara vekîl olarak göndermedik" (İsrâ XVII/54),

"...Sen onlara vekîl değilsin" (Zümer XXXIX/41 ve kezâ Şûrâ XLII/6),

"Sen onlara bekçi, gözetici (de) değilsin" (Gâşiye LXXXVIII/22),

"... Sen şüphe yok ki, ölüye sesini duyuramazsın ve arkalarımı çevirip giderlerken çağırırsan da sağırlara sesini işittiremezsin; ve sapıklığından döndürüp de, köre doğru yolu gösteremezsin Sen; ancak âyetlerimize îmân edenlere sesini

duyurursun ve gerçekten de müslümanlar onlardır" (Neml XXVII/80-81, kezâ bak. Rûm XXX/52-53),

"And olsun ki BİZ her ümmete: ALLÂH'a kulluk edin ve Tâgut'dan uzaklaşın diye bir peygamber gönderdik; içlerinde ALLAH'ın doğru yola sevkettiği de var, sapıklığı hak edeni de. Arzda gezinin de görün; (HAK'kı) yalanlayanların sonu ne olmuş. Sen onları hidâyete erdirmek için ne kadar gayret edersen et, şüphe yok ki, ALLAH dalâlette inad edene hidâyet vermez ve ona yardım edecek tek bir kişi dahi yoktur" (Nahl XVI/36-37)

demektedir.

Bütün bu âyetler Hz. Peygamber (s.a.)'in risâletinin şahsî hudûdunun sâdece vahyin teblîğinden ibâret olduğuna ve Kendisinin de, bu çerçeve içinde, teblîğe muhâtap olanlara ne vekîl, ne vasî, ne gözetici ilh... olabileceğine işâret etmektedirler.

Risâletin umûmî hudûdunun zorlanmasına Hıristiyanlık'da rastlıyoruz. Hz. İSÂ (a.s.) Yahûdi kavmine gönderilen ve Kendisinden önceki peygamberlerin tesis ettikleri şerîatı ihyâ ve tahkîme me'mur bir resûl idi. Kendisinden sonra Havârîleri de O'nun teblîğine ve sünnetine uygun hareket ediyorlar ve ayrıca kendilerinden bir bölümüne verilmiş olan İlim ve Hikmet husûsunda takıyyeye de riâyet ediyorlardı. Ancak bu cemâate sonradan katılan Aziz Pavlus (Paul)'un bu İlim ve Hikmet'in kırıntılarından haberdar olması ve mücâdelecî, atak ve cezbeli şahsiyeti onu Hz. İSÂ (a.s.) adına, ama O'nun teblîğinden ve sünnetinden saparak, bütün Dünyâyı hıristiyanlaştırmak iddiâsıyla, umdelerinin tohumlarını kendisinin ektiği beşer îcâdı yepyepi bir dînin misyoneri kıldı. Hz. İSÂ (a.s.)'ın şerîatına aykırı bir bid'at olarak bu dindeki ilk icrâat, yahûdilerin dışındaki kimseleri de yeni dîne celbedebilmek üzere, dîne yeni katılanların sünnet ameliyesinden muaf tutulmalarıydı. Böylece Aziz Pavlus'un dürtüsüyle Hıristiyanlığın günümüze kadar süregelen bu yeni şekli **ilâhî değil fakat beşerî irâdeyle**, "de facto" âlemşümûl olmak iddiâsında idi.

Hz. Muhammed'in Risâletinin Âlemşümûllüğünün Vecheleri

1. Hz. MUHAMMED (s.a.)'den önce gelen ve KUR'AN'da zikredilen peygamberlerden yalnız Hz. SÜLEYMÂN (a.s.)'a cinlerden ve şeytanlardan bir tâifenin musahhar kılınmış olduğu pekçok âyetle te'yid edilmiştir (bak.: Neml XXVII/17 ve 39, Sebe XXXIV/12-13, Sâd XXXVIII/36 ve 38).

Buna karşılık Ahkaf sûresinin XLVI/29-34. âyetleri: bir bölük cinin KUR'AN dinlesinler diye Hz. MUHAMMED (s.a.)'e yollanmış, bu kırâati huşû içinde dinleyerek hidâyete ermiş olduklarını ve kavimlerine de müjdeleyici ve korkutucu olarak dönerek onları İslâm'a dâvet etmiş olduklarını beyân etmektedir.

Ayrıca Alkame (r.a.)'den rivâyet edilen bir hadis: Hz. MUHAMMED (s.a.)'e cinlerin bir dâvetçisinin geldiğini; Peygamberin dâvete icâbet ederek cinlere KUR'AN okuduğunu; cinlerin Kendisinden ne tür yemek yemelerini sorduğunu; O'nun da üzerilerine (kesilirken) ALLÂH'ın ismi okunmuş olan her (hayvan) kemiğin(in) cinlerin yiyeceği ve her deve tezeğinin de cinlerin hayvanlarının yemi olduğunu söylediğini; bundan sonra da RESÛLULLAH (s.a.)'in kemik ve tezekle tahâretlenmeyi müslümanlara yasaklamış olduğunu göstermektedir (Müslim: Kitâbü's-Salât, c.I, s.332). Ebû Hüreyre (Buhârî: Kitâbü'l-Menâkibi'l-Ensâr, c.IV, s.240-241) ve Abdullah bin Mesud'dan da (Ebû Dâvûd: Kitâbü't-Tahâre, c.I, s.9) bunu te'yid eden hadisler rivâyet olunmuştur (bak. Talât Koçyiğit: Tercüman Hadîs-i Şerîf Külliyyâtı, c.I, s.175-179; 1989).

Bu âyetler ve hadisler RESÛLULLAH (s.a.)'in yalnız insanlara değil cin tâifesine de peygamberlik etmiş ve vahyi onlara da tebliğ etmiş olduğunu göstermeleri bakımından ilgi çekicidirler.

Diğer peygamberlerin hepsinin ya da bir kısmının risâletlerinin cinleri de hedef almış olabileceği varsayılabilir varsayılsa bile risâletin bu vechesine âyetle ve hadisle bu kadar açık bir biçimde yalnızca Hz. MUHAMMED (s.a.)'in risâletinde işâret olunmuştur.

2. Hz. Muhammed (s.a.)'e kadar her ümmete bir peygamber gönderilmiş iken (Yûnus X/47, Nahl XVI/36) Cenâb-ı Peygamber (s.a.), Câbir bin Abdullah'dan rivâyet edilen bir hadiste: "... Benden önceki her peygamber, özellikle kendi kavmine gönderilmişti; Ben ise **bütün insanlara** gönderildim" demektedir. Bu keyfiyet: "**De ki: ey insanlar, şüphe yok ki, Ben sizin hepinize ALLÂH'ın Resûlüyüm...**" (A'raf VII/158) ve "... (Yâ MUHAMMED) **şüphesiz ki Sen korkutucusun ve her kavme hâdisin**" (Ra'd XIII/7) âyetleriyle de te'yid ve tahkim edilmiştir.

Bunlar, Hz. MUHAMMED (s.a.)'in risâletinin Kendisinden önceki bütün peygamberler için olduğu gibi tek bir kavme, tek bir ümmete değil de hakkan ("de jure") **bütün insanlara şâmil** olduğunun delilleridir.

3. Gene KUR'ÂN'da:

"Müşriklerin hoşuna (gitse de) gitmese de Resûlünü hidâyetle ve HAK dîni ile, bu dînin bütün dinlerin üstünde olduğunu göstermek üzere göndermiş olan O'dur" (Sâf LXI/9), ve kezâ

"Bugün dîninizi kemâle erdirdim, size verdiğim nîmeti tamamladım; size Kendi rızâmla din olarak İslâm'ı verdim" (Mâide V/3)

denilmektedir.

Bu âyetler de Hz. MUHAMMED (s.a.)'in risâletinin (hem vasıf, hem de tebliğ şümûlü bakımından) bütün resûllerin risâletlerinin fevkinde **kemâl üzere** olduğunu tefhim etmektedir.

4. Gene KUR'ÂN'da: **"Furkân'ı, âlemleri korkutmak üzere kulu-na indirenin şânı ne yücedir"** (Furkân XXV/1) ve **"And olsun ki BİZ Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik"** (Enbiyâ XXI/107) denilmekle Hz. MUHAMMED (s.a.)'in risâletinin, gelip geçmiş bütün dinlerin üstünde kemâl mertebesini hâiz olan İslâm'ı yalnız insanlara ve cinlere tebliğ etmekle sınırlı olmadığını; aksine 1) RESÛLULLAH (s.a.)'e indirilen vahyin mecmûu olan **FURKÂN'ın bütün âlemlere şâmil**, 2) Hz. MUHAMMED (s.a.)'in de yalnızca Arabistan'a değil, yalnızca tüm

Dünyâ'ya değil, yalnızca inse ve cinne değil, yalnızca (halkedilmiş ve sayılarının bir rivâyete göre 18 000 diğer bir rivâyete göre de 360 000 olduğu ifade edilen farklı âlemlerden yalnızca biri olan) Kâinat'a değil fakat **bütün âlemlere** yâni **HAK'ın yaratmış olduğu her şey** RESÛLULLAH olarak baas ve irsâl edilmiş olduğu idrâklere takdîm olunmaktadır.

Bu deliller Hz. MUHAMMED (s.a.)'in risâletinin Kâinat'ın da, âlemşümûllüğün de çok ötesinde bir mânâ ve hüviyyete sâhip olduğunu tefhim etmektedirler.

5. Nitekim, bu delillere ek olarak, Hz. MUHAMMED (s.a.)'e hitâbeden bir **Hadîs-i Kudî**'de de Cenâb-ı HAK (c.c.): "**Sen olmasaydın, Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım**" buyurmaktadır.

Bu beyân: 1) Hz. MUHAMMED (s.a.)'in varlığı ile âlemlerin feleklerinin yaratılması arasında bir **sebepe-sonuç ilişkisi** bulunduğunu, ve 2) **hilkatin HAK indindeki Aslî Sebebi'nin ise Hz. MUHAMMED (s.a.)'in Zâtından başka bir şey olmadığını** tefhim etmektedir.

Şüphesiz ki her şeyi hakkıyla bilen yalnız ALLAH (c.c.)'dur.

FUZÛLÎ'NİN YALNIZLIĞI

Müjgân CUNBUR

Karabağ'daki çarpışmaların şiddetlendiği, Ermeni kuvvetleri tarafından Fizûlî Şehri'nin işgale başlandığı günlerdeydi. Televizyon'da şehrin bombalanışı anlatılıyordu. Ekranda Şehir Kütüphânesi görüntülenmeye başladı. Camlar kırılmış, raflarda kitaplar devrilmiş, kütüphâne kimse yok. Kırık camlardan giren rüzgâr, devrik kitapların yapraklarını karıştırmaktayken ekranda bir resim belirdi. Kütüphâne duvarında asılı bulunan bu resim Dîvan Edebiyatımızın büyük üstâdı Fuzûlî'nin hayâlen yapılmış bir portresiydi. Daha önce çeşitli kitaplarda gördüğüm bu portrenin gözleri sanki inanılmaz bir hüznün, bir çâresizlik, bir kimsesizlik ve yalnızlık içinde bakar gibiydiler. Acıyla büyük şâir'in şu beytini hatırladım:

*Yetti bî-kesliğim ol gâyet kim çevremde
Kimse yok çizgine gird-âb-ı belâdan gayrı*

Beyit sanki dört buçuk asır önce değil, bugünlerde yazılmış gibiydi. Fuzûlî kimsesizliğinin ulaştığı doruğu, artık çevremde dönüp dolanacak belâ girdâbından başka kimse yok, derken ekranda yine rüzgârın oynadığı kitap yaprakları göründü. Şiir devam ediyordu:

*Ne yanar kimse bana âteş-i dilden özge
Ne açar kimse kapım bâd-ı sabâdan gayrı*

Onun bu durumuna yanacak kendi gönül ateşinden ve kapısını çalacak sabah yelinden başka kimse kalmamıştır. Ektranda kütüphânenin kırık camları belirirken Fuzûlî dalga dalga akan gözyaşlarına seslenir:

*Bozma ey mevc gözüüm yaşı habâbın ki bu seyl
Koymadı hiç imâret bu binâdan gayrı*

Biraz değişik telâffuzuyla Fuzûlî'ye adaş olan şehrin ahâlisine "Tanrı yardımcıları olsun" diye duâ ederken çâresizliğimi yine en güzel ifâdesiyle bir Fuzûlî mısra'ında buluverdim:

Elimizden ne gelir hayr duâdan gayrı

Aradan aylar geçti, ne bu satırları ne de Fuzûlî'nin hayâlî resmindeki gözleri, o gözlerdeki mânâyı untabildim.

Unutulmaması da gerekir. Çünkü 1994 yılı Fuzûlî'nin doğumunun beşyüzüncü yılıdır. Ve bu yıl Azerbaycan'da çeşitli faâliyetlerle Fuzûlî anılarak geçirilmektedir.

İşin gerçeğine bakılırsa Fuzûlî'nin doğduğu yer ve yıl kesin olarak bilinmemektedir. Ancak bu konunun yetkili kişileri, Fuzûlî'nin Kerbelâ'da, h.900/m.1495 yılı "hudutlarına girmeden evvel" doğduğunu kabul etmişlerdir.⁽¹⁾ Bu hudut 1994 yılı sonlarıdır. Bu yılda onun adını taşıyan şehrin kaybedilişi Dîvan şiirinin büyük üstâdını bir dereceye kadar kendi mânevî yalnızlığına, bir bakıma unutulmuşluğa terkediştir. Bu hâdise ilk de değildir. Böyle bir terkedişi Bağdad rejiminin Fuzûlî'nin mezarı üzerinden yol geçişi sırasında yaşamıştık.

Fuzûlî'nin mezarı Kerbelâ'da Meşhed-i Hüseyin'in karşısındadır. Bu mezardan kitaplar ve mezarı görüp ziyâret edenler bahsediyorlar.⁽²⁾ Söylentilere göre Fuzûlî Meşhed-i Hüseyin'in minârelerinin gölgesinde son uykusunu uyumak istemiş ve arzûsuna uyularak minârenin gölgesinin düştüğü Abdülmümin Dede Türbesine gömülmüştür. Yine anlatıldığına göre Fuzûlî'nin mezarı asırlar boyu Irak Türklerinin ziyâret yeri olmuştur. Türbeye bitişik Bektâşî Dergâhı da âdetâ Fuzûlî'nin mezarının koru-

(1) Abdülkâdir Karahan, *Fuzûlî, Muhîti, Hayâtı ve Şahsiyeti*, İstanbul 1949, s.72

(2) Karahan, *a.g.e.* s.110; Ali Suat, *Seyâhatlerim*, İstanbul 1330, s.105-107, 111-112

yuculuğunu yapmıştır. Fuzûlî'nin son uykusunu uyuduğu türbe birkaç kere onarılmış, son onarıma Irak Krallığı devrilmeden önce karar verilmiştir. Karara göre Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti Ankara'da Hıdırlık Tepesinde bulunduğu söylenen İmrû'l-Kays'ın mezarını yaptıracak, buna karşılık Irak hükûmeti Fuzûlî'nin mezarını tâmir ettirecekti. Krallığın devrilmesi tâmir işinin gerçekleşmemesine sebep olmuştur. Sonra da birkaç kere Fuzûlî'nin kemiklerinin Türkiye'ye nakli düşünülmüş, bunlar da ancak tasavvurda kalmıştır. Bu arada mezarın kenârında bulunduğu yolu genişletmek için önce Dergâh ve türbe yıkılmış, Fuzûlî'nin mezarı yolun üstünde kalmış, ikinci bir genişletmede mezarın üstü tamâmen asfaltlanmıştır. Türklerin ziyâret yeri de böylece ortadan kalkmıştır. Ne var ki mezar fotoğraflarındaki ve Meşhed-i Hüsey'n'in karşısındaki elektrik direği sökülmemiş; sanki Fuzûlî'nin mezarını belirleyecek bir işâret gibi yeni fotoğraflarda görülmektedir. Meşhed'in, onun yattığı topraklara her gün düşen gölgesini kaldırmamanın imkânını da herhalde hiç bir zaman bulamayacaklardır. Umalım ki gün olur bu mezar ihyâ edilir, veyâ bir başka yerde bir senbolik mezar yapılır.

Ve bütün bunlardan önce Fizûlî şehri Ermeni işgâlinde kurtarılır. Çünkü Azerbaycan Türkleri için Fuzûlî unutulmayacak bir millî şâirdir. Hakkında pek çok eser yayınlanmış olup hâlen de yayınlanmakta, eserlerinin çeşitli baskıları çıkarılmakta, hâtırası dikilen heykeller, yapılan hayâlî resimlerle yaşıatılmaktadır.

Bizim cemiyetimizde ise Dîvan edebiyâtını sevenlerin, dîvan şâirlerinin beyitlerini hâfızalarında yaşatanların sayısı gün geçtikçe azalmaktadır. Yakın zamanlara kadar başta Fuzûlî olmak üzere Dîvan şâirlerimizimizin beyitleri, mısraları sohbetlerimizi süsler, konuşmalara büyük bir zevk unsuru olarak katılırdı.

Nitekim Ken'an Rifaî Hazretleri'nin sohbetlerinde Fuzûlî'nin beyitlerinin dâimâ müstesnâ bir yeri olmuştur. "Fakr içre gınâ"dan bahsettikleri bir konuşmalarında bu bahse en güzel örnek olarak şu beyti okudular:

*Hakîr bakma bana kimseden sağıınma kemem
Fakîr-i pâdişeh-âsâ gedâ-yı muhteşemem*

"Bana hor gözle bakma, kimseden eksik olduğumu da zannetme,

ben pâdişah gibi bir yoksul ve muhteşem bir dilenciyim" diyen şâir yoksulluk içinde zengin gönüllü, yoksulluk içinde varlıklı olmanın hakikatini kısaca, fakat ne güzel ifâde ediyor buyurmuşlardı. Şâirin bu beyitte gizlediği "muhteşem tezat sanatı"nı, fakirken zengin gönüllü olmanın, başkalarının varlığı karşısında tok gözlülükle baş çevirip ilgilenmemenin sırlarını hep o sohbette öğrenmiştim.

Yine kanâatten bahsettikleri bir sohbetlerinde okudukları şu beyit ne mânâlıdır:

*Ey Fuzûlî ben kanâat mülkünün sultânıyım
Saltanat esbâbı eğnimde pelâs-ı fakr bes*

Cenâb-ı Hakk'ın verdiği ile, elinde bulunanla yetinmenin güzelliğini, daha fazlasını istememenin huzûrunu bu beyti îzahları sırasında anlamıştım.

Basılmış sohbetlerinde, Mesnevî Şerhlerinde sık sık Fuzûlî'nin beyitlerine yer verdiklerini görürüz.⁽³⁾

Nitekim bir sohbetlerinde Fuzûlî'yi şöyle değerlendirmişlerdir:

"Fuzûlî, nasıl her zamânın, her asrın ve hattâ bütün dünyânın şâiri ise Eflâtun da her zamânın, her asrın meşhur hakîm ve dâhileri arasında birinci safta bulunan bir filozoftur" buyurmuşlardır.⁽⁴⁾

*Âh-ı nâlen ey Fuzûlî incidübdür âlemi
Ger belâ-yı aşk ile hoşnud isen gavgâ nedir*

beytini kendilerinden sıkça duymuşumdur.⁽⁵⁾

Nitekim yine bu beyitten bahis açıldığı, Fuzûlî'nin Ehl-i Beyt muhibbi olduğuna temas olunan bir sohbette Şâir Yusuf Ziyâ Bey'e şunları söylemişlerdir:

(3) Ken'an Rifâî, *Sohbetler*, 2 c. İstanbul 1992, 1.c. 81, 190, 222, 357, 401, 2.c.93, 233, 277, 357, *Şerhli Mesnevî-i Şerif*. Hülbe Yayınları, İstanbul 1973, s.214, 243, 250, 258 v.d.

(4) K.Rifâî, *Sohbetler*, c.2, s.93

(5) K. Rifâî, a.g.e., c.2, s. 277

"Fuzûlî âşıktır. Resûllah'ı sevmek, ehl-i beytini sevmekle olur."

Mesnevî Şerhleri'nde Mevlânâ'nın

"Cömert kişinin lâıyık akçe bezletmektir. Âşıkın cömertliği ise can fedâ etmektir.

Allah rızâsı için ekmek verirsen (karşılığında) sana ekmek verirler. Hak muhabbeti için can verirsen sana (karşılığında) ebedî hayat verirler."

beytinin açıklamasını yaparlarken "Gerçi Allah yolunda servet bağışlamak ancak serveti olan cömert kişilerin yapabileceği iştir. Dervişin ve âşıkın böyle bir serveti olmayabilir. Fakat onun Allâh'ına verebileceği daha büyük bir hazînesi vardır. Nefsini fedâ edip canını Allâh'ına vermek. Fuzûlî'nin:

*Âşık oldur kim kılar cânın fedâ cânânına
Meyl-i cânân etmesin her kim ki kıymaz cânına*

söyleyişinde olduğu gibi gerçek âşıkın cânânına vereceği böyle yüce bir serveti vardır. Fedâ edilen can ekmeğinin karşılığı 'ebedî hayat' mükâfâtıdır." diye buyuruyorlar.⁽⁶⁾

Sanki böyle bir örnek gösterilişi asırlar öncesinden hissetmişçesine Fuzûlî bir beytinde:

*Canlar verip senin gibi cânâne yetmişem
Rahm eyle kim yetince sana cânâne yetmişem*

derken bu "ebedî hayâtı" buluşunu da ifâde etmiştir. Yalnız ifâde etmekle kalmamış, bir diğer şiirinde bu buluşun, daha doğrusu bu ulaşmanın yolunu da göstermiştir:

*Fuzûlî deme yetmek menzil-i maksûda müşkildir
Tutan dâmân-ı şer'-i Ahmed-i Muhtâr yetmez mi?*

Bugün Fuzûlî ve diğer Dîvan şâirlerinin beyitleriyle bezenmiş bu tür sohbetlerin hasreti içindeyiz. Günümüz gençliği bu mânevî zevki tadamı-

(6) Şerhli Mesnevî-i Şerif, s. 389

yorlar, ne yazık ki bir kısmı bu hazzı hiç duymamışlar, belki de hep mahrum kalacaklardır. Bu eski devirlerin güzel sesleri yavaş yavaş unutulacaklar mı? Fuzûlî'yi ve diğerlerini bu unutulmuşluğa ve bir çeşit mânevî yalnızlığa terkedecek miyiz?

Fuzûlî bâzen:

*Dost bî-pervâ felek bî-rahm devran bî-sükûn
Derd çok hem-derd yok düşmen kavi tâli' zebûn*

derken şikâyetlerle doludur. Ancak "Kâmil-i aşkım dahi özge kemâli neyerim" derken aşkın kemâline erişmiş kimselerin muhteşem istignâsı içinde olduğunu da ifâdeden geri kalmaz ve daha da ileri gidip bulduğu ebedî bekâ devleti için Cenâb-ı Hakk'a şükürler eder:

Şükrilillâh devlet-i bâkî müyesserdir bana

Doğumunun beşyüzüncü yıldönümünde Türk Dîvan Edebiyatı'nın büyük şâirini televizyon ekranına akseden portresindeki yalnızlıkla baş-başa bırakmamak, onun yol altında kalan mezarını vatanımız topraklarında bir makâma kavuşturmak, herhalde bu büyük gönül insanına karşı günümüzde ödenmesi gereken bir borçtur, diyebiliriz.

AHMET MİDHAT'IN ROMAN TEKNİĞİ ÜZERİNE BİR DENEMESİ: ÖLÜM ALLAH'IN EMRİ

Handan İNCİ

Ahmet Midhat Efendi 1870-1908 yılları arasında yayınladığı çok sayıdaki romanıyla (yirmi dokuzu Letâif-i Rivâyât serisi içinde olmak üzere elliyi aşkın roman) bu türü Yeni Türk edebiyâtına yerleştiren ve benimseten kişi olarak roman târihimizde önemli bir yere sâhiptir. Ahmet Midhat'ın meddah hikâyelerine çok benzeyen anlatım tarzı, okuyucuyla eseri arasına üçüncü bir kişi olarak girdiği sohbet üslûbu ve okuyucuya çeşitli konularda bilgi vermek için uzun istitrâdlarla olayın dışına çıkışları roman türünün önemli bir özelliği olan "yapı bütünlüğü"ne zarar vermiştir. Çünkü yazarın gâyesi bu türü edebî özellikleriyle ortaya koymak değil, roman yoluyla halkı eğlendirerek eğitmektir. Ahmet Midhat Efendi romanındaki bu kusurların farkındadır ve eserlerinin edebî kıymeti hakkındaki bir soruya verdiği cevapta, bu yazım tarzını devri için lüzumlu bulur:

"Ben 'edebî' sayılacak hiç bir eser yazmadım. Çünkü benim eserlerimin çoğunu yazdığım sıralarda, memlekette edebiyattan anlamayanlar nüfûsumuzun bilâ-mübâlağa yüzde doksan dokuzunu teşkil ediyordu. Benim emelim de ekseriyete hitap etmek, onları tenvîre, onların dertlerine tercüman olmağa çalışmaktı. Zâten, 'edebiyat' yapmağa ne vaktim, ne de kalemim müsbût değildi. Edebiyâtı Hâmid'lere, Ekrem'lere, yâni erbâbına bıraktım. Fakat, ne yalan söyleyeyim, eğer elimde olsaydı, onları da, o devirde 'edebiyat' yapmaktan men ederdim. Çünkü bence, nüfûsun yüzde doksan dokuzu koyu cehâlette, henüz en aydınlık ve basit fikirleri bile sö-

kemeyen kimselere 'edebî' eser vermek, karnını doyuramamış bir kimseye meyve ikram etmek kadar garip bir hareketti.⁽¹⁾

Ancak Ahmet Midhat, zaman zaman romanın yapısı ve tekniği üzerinde de düşünmüş, hatta roman târihimizde ilk olan bâzı uygulamalar yapmıştır. **Felsefe-i Zenan**'da mektup tarzını kullanması, **Bir Gerçek Hikâye**'de aynı olayı üç ayrı kişinin birbirini tamamlayarak anlatması, **Müşâhedat**'ta kendisinin de bir roman kahramanı olarak esere girmesi ve olayları bizzat yaşamış şahıslara tashih ettirerek yazması, **Hayal ve Hakikat**'te olayın iki ayrı yazarın farklı bakış açıları ile yazılması roman târihimizin ilkleridir.

Ahmet Midhat'ın yeni bir anlatım tekniği arayışına dikkate değer bir örnek de 1873 yılında **Letâif-i Rivâyât** serisi içinde yayınladığı **Ölüm Allah'ın Emri**⁽²⁾ adlı romanıdır. Ahmet Midhat, eserinin başına yazdığı "Hikâyeden Evvel İki Söz" de bu konuda yapmak istediklerini şöyle anlatıyor:

"....

Hikâye okur ve bâhusus yazarken meselenin suret-i cereyânına dikkat ettiğiniz var mıdır? Dikkat etmiş iseniz görmüşsünüzdür ki hikâyeye en evvel sâde cihetinden başlanır. Gitgide bâzı entrikalar filanlar katılır. Daha sonra mesâile bir kat daha ehemmiyetler verilir. Meselâ âşık ile âşıkadan bahsolunur ise bunların ıztırâbı o dereceye vardırırlar ki artık hayatlarından ye's getirilir. Nihâyet hikâyenin netîcesi olmak üzere bunlara fedâ-yı can ettirilir. Yâhut muharririn müriüvvet tarafına rastgelmiş ise nâgehâni bir ümit kapısı açarak âşık ile âşıkayı içeriye sokar.

Hikâyeyi bu suretle tanzim etmek bayağı bir usul hükmüne girmiştir. Bir vak'anın târihini yazar iken nasıl ki mukaddemâtıyla filânıyla yazarlar ise hikâyeyi de o suretle yazmağa her muharrir kendisini mecbur bilmiştir. Bu da bir nevi esâret değil midir? Esâret ise terakkî için ayak bağı sayılmaz mı?

(1) Dr. Kâmil Yazgıç, **Ahmet Midhat Efendi, Hayâtı ve Hâtıraları**, 1940 İstanbul, sh. 24-25

(2) Ahmet Midhat Efendi, **Ölüm Allah'ın Emri**, (Letâif-i Rivâyât, 8. cüz), 1290 (1873) İstanbul, 160 s.

(Ölüm Allah'ın Emri) serlevhasıyla bu hikâyeyi tasvir eylediğim zaman en evvel hatırıma gelen şey tasvir ve tahrir usûlünü bu esâret belâsından kurtarmak sûreti oldu. 'Nasıl kurtaracaksın mı?' dediniz?

Nasıl kurtaracağım? Öyle hikâyeye mukaddime yaparak ba'dehu erbâb-ı mütâlaayı 'aman bakalım daha ne olacak, alt tarafından ne çıkacak' diye intizarda bırakmayacağım. Alt tarafından çıkacak olan nefîceyi en evvel söyleyeceğim. Ama diyeceksiniz ki bu halde hikâyeden hiç bir lezzet çıkmaz. Mâşâallah niçin çıkmasın? Hikâyeye lezzeti muharrir verecek değil mi? Bakınız ben lezzet vereyim de çıkar mı çıkmaz mı? Bir hikâyeyi okuduğunuz vakit 'aman alt tarafı ne imiş, nefîcesi neye varacak?' diye intizarda kalmağa bedel 'aman bunun evveli ne imiş, bu nefîce neden çıkmış' diye işin evveliyâtını arayacaksınız. Bâzıları diyorlar ki roman yâni imkân dâhilinde hikâye tasvir ve tahrîrine ben başlamışım. Bu hüsn-i zanna teşekkür ederim. Öyle ise mukaddimeden evvel nefîceyi gösterip de erbâb-ı mütâlaaya mukaddemâtı aratmak yolunu dahi hem de bihakkın ben açmış olayım. Alınız hikâyenin nefîcesini."

Ahmet Midhat'ın yeni bir teknik deneme iddiâsıyla kaleme aldığı bu romanda, emekli Mustafa Paşa'nın konağında çalışan kethüdâ Behîce Hanım'ın, paşanın yeğeni ile câriye Sînesaf arasındaki aşka engel olmak için çevirdiği entrikalar anlatılır.

Çeşitli görevlerle değişik vilâyetlerde çalışan Ensesi Yamalı Kanlı Mustafa Paşa, Ferik rütbesiyle emekli olduğu zaman, Eyüp'te büyük bir konağa yerleşir ve İzmir'de bir medresede büyüyen kimsesiz yeğeni Sıtkı'yı onun isteğiyle eğitimini ilerletmesi için yanına çağırır. Sıtkı bir taraftan özel dersler alırken diğer taraftan da haremdeki câriyelere ders verir. Bu esnâda câriyelerden Sînesaf ile birbirlerine âşık olurlar. Ancak konağın kethüdâsı Behîce Hanım'ın da Sıtkı'da gözü vardır ve birleşmelerine engel olmak ister. Bunun için akıl almaz entrikalara başvurur. Önce kendisini dost gibi göstererek iki gencin birbirlerine açılmalarına yardımcı olur ve daha sonra açıklayacağı bir dilek karşılığında onları kavuşturacağını söyler. Bu sözü aldıktan sonra Mustafa Paşa'yı câriyesi Sînesaf'ın kendisini sevdiği ve odalığı olmak yalanıyla kandırır. Diğer ta-

raftan da konağın hanımını ve diğer câriyeleri Sînesaf'a karşı kıskırtır. Neticede hanımlar bir olarak Sînesaf'ı gizlice satarlar. Satış işini ayarlayan Behîce Hanım'dır ve Sînesaf'ı kendisi satın alır. Onu Sultanahmet'te dayayıp döşediği gizli evine götürüp Sıtkı ile buluşturur. Ancak evlenmeleri için bir şartı vardır. Daha önce kendisine verdikleri sözü hatırlatarak Sıtkı'nın kendisini de ikinci eş olarak almasını ister. Sıtkı ve Sînesaf bu teklifi şiddetle reddederler. Bunun üzerine Behîce Hanım, Paşa'ya odalık yapmak tehdidiyle Sînesaf'ı tekrar konağa götürür. Gençler ayrılmadan "ölüm var ayrılık yok" diye yemin ederler.

Sînesaf'ın habersizce satılması Paşa'yı çok öfkelenmiştir. Teklifini kabul ettiremeyen Behîce Hanım, Sînesaf'ı binbir güçlükle kendisi için tekrar satın almış gibi Paşa'ya götürür. Ancak Sînesaf, Paşa'yla birlikte olmamak için direnir. Bu arada Paşa'nın bu aşkı öğrendiğini ve çok kızdığını söyleyerek konağa gelmesini engellediği Sıtkı'yı kendi evinde barındırmayı sürdürür. Tekrar tekrar yaptığı teklifin reddedilmesi üzerine Sıtkı'ya Sînesaf'ı unutturmak için onu zehirleyip öldürdüğünü, Sînesaf'ı Paşa'ya yaklaştırmak için de Sıtkı'nın intihar ettiği yolunda yalan haberler verir. Hattâ bunun için sahte bir mezar bile hazırlar. Hesâbına göre ilk acıları geçince her şey yoluna girecek, o Sıtkı'ya, Paşa da Sînesaf'a kavuşacaktır. Ancak gençler birbirlerine verdikleri sözü tutmak için, intihar etmek üzere aynı gece mezarlığa giderler ve Behîce Hanım'ın hîlesini anlarlar. Yazdıkları vasiyetleri, Sînesaf'ın kaçmak için penceresinden sarkıttığı ipe bağlayarak uzaklara giderler.

Ertesi gün Sînesaf'ın odasına gelen ve vasiyetleri bulan Mustafa Paşa, pek açık olmayan suçlamaları okuyunca Behîce Hanım'dan şüphelenmeye başlar. İtiraf etmesi için sıkıştırdığı kadın evden kaçır ve çok sonra gönderdiği bir mektupla bütün olanları Paşa'ya anlatır.

Bu, olayın bizce düzenlenmiş kronolojik anlatımı, yâni 'fabl'ıdır. Yazar romanı, Sıtkı'nın Sînesaf'ın ölümünü haber aldıktan sonra intihar etmek kararıyla vasiyetini yazdığı gece başlatır. Okuyucu henüz Sıtkı'nın, Sînesaf'ın ve bu iki genci mutsuz eden Behîce Hanım'ın kim olduklarını bilmemektedir. Diğer romanlarında kahramanlarını daha ilk sahîfede

blok hâlinde tanıtan yazarın, burada şahısların kimliğini aşama aşama vermesi önemli bir yeniliktir.

"Ölüm Allah'ın Emri" adlı ilk bölümde Sînesaf ve Sıtkı'nın birbirlerini sevdiğini, Behîce Hanım adlı bir kadının varlığını ve iki gencin bu kadın tarafından yekdiğerinin öldüğü haberiyle aldatıldığını öğreniriz.

Roman konuya uygun başlıklar taşıyan altı bölüm ve düğümü çözen bir mektuptan oluşur. Her bölümün sonunda Ahmet Midhat, yazar kimliğiyle okuyucunun karşısına geçip merak duygusunu yönlendirmeye, müphem kalan noktalara dikkati çekmeye çalışır. İlk bölümün sonunda, okuyucuyu bu yeni tekniğe ısındırmak istediğini görüyoruz:

"İşte hikâyenin netîcesi bundan ibâret. Şimdi bunun mukaddemâtını merak etmeyecek misiniz? Bâhusus burada birkaç ipucu kaldı ki, birincisi Sînesaf'ın pencereden sarkıtmış olduğu ve gerek Sînesaf'ın ve gerek Sıtkı'nın vasiyetnâmelerini bağladıkları ipin ucu ve ikincisi Sînesaf'ın dahi Sıtkı'yı kendi kendisini vurarak vefat etmiş ve o mezara gömülmüş olduğu itikâdıyla oraya gelişinin vechi. Ve üçüncüsü dahi bu hallerin Behîce Hanım'ın hîlesi olması kaziyesidir. Bunları ve gide gide hikâyenin tâ mebdeini merak etmeyecek iseniz bırakalım. Lâkin ben erbâb-ı mütâlaanın hâlini bilirim. Hattâ burada sözü bu gibi şeylerden ibâret olarak uzattığıma bile itiraz ile bu netîcedeki esrârın keşfinde isticâl ederler. Öyle ise Sıtkı'nın mezara gelişi gibi, Sînesaf'ın gelişinin vechini de muhtasaran olsun görelim de hikâyemizin ba'dehu mebdeine doğru devam edelim." (sh. 15)

Şimdi bu "ipuçları" çözülerek hikâyenin başlangıcına gidilecektir.

"Ölüm Var Ayrılık Yok" adlı ikinci bölümde Sînesaf'ın Behîce Hanım tarafından aldatılışı ve onun da Sıtkı'nın ardından intihar etmek üzere mezarlığa gidişi anlatılır. Bölümün sonunda yazar, tekrar devreye girerek okuyucuya merak uyandıran noktaları gösterir: *"Hikâyenin bu sûretle en evvel netîcesini görmüş olduğumuzdan dolayı yalnız bir meraktan kurtulduk. O da Sînesaf ile Sıtkı'nın birbirine hasret gitmeyip kavuşmuş*

olmalarıdır. Lâkin yakamızı bir merak bıraktı ise şimdi birkaçı birden sardı. Evvelâ o Behîce Hanım çocukları fedâ-yı hayâta mecbur eden kadın. Sînesaf'a Sıtkı için izhâr-ı sûz u güdâz eden yine o Behîce Hanım. Buraya kadar anladığımıza göre Behîce Hanım'ın Sînesaf'ı (tekliflerim, tekliflerim) dediği ve Sînesaf'ın kabul etmediği teklifleri kabûle yanaşacak olsa biçâre Sıtkı'yı canından bezdirecek bir hâle getirmeyecek imiş. O teklifler ne? Bu Behîce Hanım çocukların dostu mu, düşmanı mı? Bu halleri bundan sonra anlayacağız. Evvel-emirde gerek Sînesaf'ın ve gerek Sıtkı'nın pencereden ipucuna bağlamış oldukları vasiyetnâmeleri okuyalım. Zîra keşf-i esrar için bir serrişte de bu olacak." (sh. 19-20)

"İpucu" adlı bölümde, ertesi sabah Mustafa Paşa'nın Sînesaf'ın odasında vasiyetleri bulup okuması anlatılır. Fakat vasiyetnâmeler de olayın tam aydınlanmasına yetmez. Bu bölümde Behîce Hanım'ın Mustafa Paşa konağının kethüdâsı olduğunu öğreniriz. Ancak yazarın da bölümün sonunda sıraladığı gibi, Sînesaf ile Sıtkı'nın kimlikleri, birbirlerini nasıl sevip açıldıkları, Behîce Hanım'ın bu sevgiye nasıl vâkıf olduğu ve onlara ne teklif ettiği hâlâ meçhuldür. Yazar, bir taraftan okuyucuların merak duygusuna iştirâk eder ve onları yönlendirirken, diğer taraftan da bütün olacakları bildiğini sezdirir: *"Bu meraklarımızı halledecek kadar tafsîlâtâ muhtâcız. Öyle değil mi? Bize bu bâbda birinci mâlûmâtı Behîce Hanım'ın ilk istintâkı verecek. Ama hâlin dekâyıki daha sonra çıkacak imiş. Ne yapalım? Biraz daha sabrediveririz. (sh. 29)*

"Açma Kutuyu Söyletme Kötüyü" adlı dördüncü bölümde Behîce Hanım'ın kendisini kurtarmak için Paşa'ya söylediği yalanlar anlatılır. Kurnaz Behîce Hanım'ın Paşa'nın elinden kurtulmayı başardığı bu bölümde Sıtkı'nın konaktaki câriyeler tarafından çok sevildiğini ve onlara ders verdiğini öğreniriz. Ancak bu bilgi de yeterli değildir. Yazar da bu görüştedir ve biraz daha geriye gitmeye karar verir: *"Sıtkı bunların hemen alelumun hocası idi, dedik. Hazır sözü açmış iken bâri ikmâl edelim. Öyle ise söze biraz daha evvelinden başlayalım." (sh. 39)*

"Biraz da Evvel Zamandan" başlığını taşıyan beşinci bölüm roman içinde kişiler hakkında en fazla bilginin verildiği bölümdür. Burada Mus-

tafa Paşa'nın kim olduğunu, Sıtkı'yı nasıl yanına aldığını öğreniriz. Mustafa Paşa'nın yeğeni olan ve eğitimini tamamlamak için İzmir'den dayısının yanına gelen Sıtkı, konağın câriyelerinden Sînesaf'a âşık olmuştur. Şimdi sıra iki gencin birbirine nasıl açıldığını öğrenmeye gelmiştir. Bu defa Midhat Efendi de olanlardan habersiz, meraklı bir üçüncü şahıstır: *"Bunların yekdiğerine en evvel nasıl ve yolda îlân-ı mâ-fi-z-zamîr eylemiş olduklarını merak edersiniz. Evet bunu ben de merak ederim. Lâkin o sırrı ben görmemiş idim. Onu Behîce Hanım görmüş idi. Yine Behîce Hanım hikâye edeceğinden burada benim câhilâne bir şey söylemekliğime hâcet yoktur."* (sh. 47)

Beşinci bölümde sâdece geçmişe âit bilgiler verilmez. Bölümün sonunda Paşa'nın tesâdüfen kulak misâfiri olduğu bir tartışma, olayın gelişmesinde önemli bir noktadır. Behîce Hanım ile ona muhâlif bir câriye arasında geçen bu tartışma yüzünden kethüdâ kadını sıkıştıran Mustafa Paşa, Sînesaf'ı gerçekte Behîce Hanım'ın sattığını öğrenir. Artık kendisini kurtaramayacağını anlayan Behîce Hanım, çâreyi kaçmakta bulur. Bu sırada aşçının yakması için Sînesaf'ın kendisine verdiği bâzı mektupları ortaya çıkarması ile iki gencin aşkı ve Behîce Hanım'ın teklîfiyle onları nasıl sıkıştırdığı anlaşır. Ancak olay hâlâ tamâmiyle aydınlanamamıştır. Kethüdâ kadının bu entrikaları çevirmesindeki sebep ve teklîfi nedir? Nihâyet Behîce Hanım'ın kaçtıktan bir hafta sonra Mustafa Paşa'ya gönderdiği mektuptan her şeyi öğreniriz.

Ahmet Midhat Efendi, "Hikâye Tasvir ve Tahrîri"⁽³⁾ adlı yazısında, hikâyeyi dört ayrı anlatım tarzına ayırıp incelerken yazarı en çok yoran hattâ korkutan şeyin vak'ayı arapsaçı gibi karıştırıp sonra ayıramamak olduğunu söyler. Burada Midhat Efendi'nin okuyucunun merak duygusunu ayakta tutmak ve eserin sonuna kadar bâzı şeyleri gizlemek için büyük bir ceht sarfettiği görülmektedir. Yazar ilk defa kendisinin denediğini söylediği bu tekniği kullanırken, üçüncü bir şahıs gibi araya girip okuyucuyla sohbet eden üslûbunu da bırakmış değildir. Ancak belki de okuyucuyu geriye dönüşlerle anlattığı olaydan fazlaca uzak tutmak istemediği

(3) Ahmet Mithad Efendi, "Hikâye Tasvir ve Tahrîri", *Kırk Anbar*, cüz 4, 1290 (1873) İstanbul, sh. 107-112

için, bu tür araya girişler diğer romanlarına nisbetle azdır. Yazar ritmik olarak her bölümün sonunda ortaya çıkar ve okuyucuya şimdi neleri merak etmesi gerektiğini gösterir. Bunu yaparken bâzen kendisi de olacakları merakla bekleyen bir okuyucu, bâzen de her şeyi bilen ve yeri geldikçe söyleyecek olan yazar havasına bürünür.

Midhat Efendi, bir romancı olarak çatı kurmakta oldukça başarılıdır. Ancak romanlarının teknik yapısıyla fazla oynamamıştır. İlk defa 1873 yılında denediği bu "sondan başa" tekniğini bir daha kullanmaz. Belki de, olay akışı esnâsında araya girip, sahîfelerce süren istitrâdlarla çeşitli bilgiler vermeyi, yorumlar yapmayı pek seven yazarımız, bu tekniği kendi tarzı için elverişli bulmamıştır.

ALMAN KÜLTÜR HAYÂTINDA TERCÜMENİN ÖNEMİ

Arş. Gör. Cemal YILDIZ*

Tercüme, metinlerin bir dilden başka bir dile aktarılması faaliyetleridir. Bir milletin kültür hayatında tercümelerin önemli gelişmelere yol açtığı inkâr edilemez bir gerçektir. Tercümeler sayesinde milletler bir yandan kültür hazinelerini zenginleştirmekte, yeni bakış açıları kazanmakta, diğer yandan ise öz kültür varlıklarını başka kitlelere tanıtmaya imkânına kavuşmaktadırlar.

Batı kültürlerinde tercümeler çok önemli görevler yerine getirmişlerdir. Alman düşünce dünyası tercümedeki zenginliği bakımından bütün batı milletlerinden üstün sayılabilir. Bu farklılığın sebepleri arasında Almanlar'ın latin ve katolik geleneği dışında millî bir kilise geliştirmeleri (ve bu yüzden millî bilinçlerini çok erken duymaya başlamaları), ayrıca-yunan-latin geleneğine dil ve töre bakımından yabancı olmalarından dolayı bu ayrılığı büyük bir tercüme faaliyeti ile doldurmak istemeleri sayılabilir.⁽¹⁾

Alman kültür tarihinde yapılan ilk tercüme 4. yy.'da râhip Wulfila'nın (311-383) Yunanca'dan bir doğu Cermen dili olan Gotça'ya yaptığı **İncil** tercümesidir. Bu tercüme Gotça'nın tek yazılı belgesi olması bakımından dil târihi açısından da son derece önemlidir.⁽²⁾

(*) Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Bl. Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı

(1) Ülken, Hilmi Ziya: **İslâm Medeniyetinde Tercümeler ve Tesirleri**. İstanbul, 1947.

(2) Moser, Hugo: **Deutsche Sprachgeschichte** (Alman Dil Târîhi). Tübingen: Niemeyer, 1966, s. 89

750-1050 yılları arasındaki zamânı kapsayan "Eski Yüksek Almanca" döneminde dînî eserlerin tercümesi yapılmaya başlanmıştır. Otfried von Weissenburg tarafından Latince'den yapılan (860) **İncil** tercümesi, Notker der Deutsche von St. Gallen'in (950-1022) yaptığı **İlâhî** tercüme-leri bunlara örnek olarak verilebilir. 9. yy.'da Karl der Große yeni oluşmakta olan Alman diline özellikle dînî konularda (vaftiz ve defin şekilleri) yaptırdığı tercüme-ler ve ayrıca aylara ve rüzgârlara verdiği Almanca isimlerle katkıda bulunmuştur.⁽³⁾ Bu dönemde yapılan tercümelerde kelime kelime tercüme metodu kullanıldığından bir çok kelimeler Almanca'ya tercüme edilmeden Latince olarak bırakılmış ve böylece karma bir dil oluşmuştur.⁽⁴⁾

1050-1350 yılları arasını kapsayan "Orta Yüksek Almanca" döneminde ise dünyevî metinlerin tercümesine ağırlık verilmiştir. Bu dönemde Notker von St. Gallen Aristoteles'i ve Boethius'un eseri "**De Consolatione Philosophiae**"'yı, Albrecht von Halberstadt ise Ovid'in **Metamorföz**'lerini tercüme ederek antik motiflere bir dönüş başlatmışlardır. Bu tercümeler ilk Almanca ilmî yazının başlangıcını teşkil etmektedirler. Yunan mitolojisinden alınan motifler, meselâ Truva romanı, Eaneas romanı v.s. gibi konular böylece Alman yazarlarının sevilen konuları arasına girmiştir.⁽⁵⁾ 12. yy.'da daha bir çok edebî eserin yanında (roman, aşk şarkıları v.s.) **Tristan ve İsolde**'nin Gotfrid von Straßburg, **Eaneas Romanı**'nın Heinrich von Veldeke ve **Parzival**'in ise Wolfram von Eschenbach tarafında Alman diline kazandırılması 12. yy.'dan başlayıp 13. yy.'ın sonlarına kadar Almanya'da yetersiz de olsa bir edebî dilin oluşmasını sağlamıştır.⁽⁶⁾ Bu dönemde bir çok eser, Fransızca orjinalleri örnek alınarak Almanca'ya uyarlanmak suretiyle Alman dilinin gelişmesine katkıda bulunulmuştur. Bunlardan **Lancelot**'un 1225 yılında Almanca'ya kazandırılması ilk Almanca nesir olması bakımından önemlidir. Ayrıca bu eserler yazıldıkları dönemin kültür varlıkları olmaları bakımından da önemli belgelerdir. Bu dönemde Alman dili diğer alanlarda da ağırlık ka-

(3) Moser, Hugo: *Annalen der deutschen Sprache*. Stuttgart: Metzler, 1961, s. 19.

(4) Eggers, Hans: *Deutsche Sprachgeschichte* (Alman Dil Târîhi). Cilt. 2. s. 41

(5) De Boor, Helmut: *Geschichte der Deutschen L.* (Alman Edebiyat Târîhi) Cilt. 2, s. 22.

(6) Alman dilinin değişik dönemlerinde yapılan çeviriler, orjinal metinleri ile birlikte Hans Eggers'in *Deutsche Sprachgeschichte* adlı dört ciltlik eserinin 1., 2., 3. ve 4. ciltlerinin sonunda kronolojik sıraya göre verilmiştir.

zanmaya başlamıştır. Meselâ, resmî vesîkalarda artık Latince yanında Almancada kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum ilk önce İsviçre'de daha sonra ise güney batı bölgelerinde yaygınlaşmıştır. Bu bakımdan 1235 yılı II. Friedrich'in **Mainz Barış Kanunu**'nu Latince ve Almanca îlân etmesi dolayısıyla önemlidir. Artık Almanca hukuk kitapları da (ilk olarak **Mülhausen Kanun Kitabı** 13. yy.'ın başlarında ve daha sonra ise Eickes von Repgow'un-1222- **Sachsenspiegel**'i) yazılmaya başlanmıştır.

14. yy.'da yine bâzı tercümeler yapılmaya başlanmıştır. 16. yy.'a kadar birçok eser, özellikle Fransızca'dan olmak üzere diğer yabancı dillerden tercüme edildi. Matbaanın bulunuşu tercüme faaliyetlerini artırdı. 16. yy.'da Luther'in (1483-1546) **İncil**'i Almanca'ya tercüme etmesi (1522) Alman kültür târihinde yeni bir dönem başlatıyordu. Gerçi 1461 de ilk defa İncil tam olarak Eck tarafından Straßburg'da basılmıştı, ancak bu tercüme "Yukarı Almanca" (Oberdeutsch) diyalekti ile yapıldığından çok az bir kitle tarafından anlaşılıyordu. Luther ilk kez bütün diyalekleri göz önünde bulundurarak yaptığı tercüme ile aynı zamanda orta bir yazı dili oluşturma bakımından da önemli bir görev yerine getirmiş oluyordu. Luther'in yaptığı İncil tercümesi sâyesinde artık İncil bütün Alman halkı tarafından anlaşılabilir hâle gelmiş, protestanların ibâdet dili Almanca olmuş ve Latince'nin kilise aracılığı ile kazandığı değer düşmeye başlamıştı. Böylece tercüme ile yaratıcı atılımın kaynaşması konusunda en güzel örnek verilmiş oldu. Diğer mütercimler Luther'i izlediler ve Alman dilini öteki kutsal (İbrânîce, Yunanca ve Latince) ve edebî dillerin seviyesine çıkarma gayretine katkıda bulundular. Luther'le birlikte dil araştırmacısı Valentin Ickelsamer (1490-1550) ve mütercim Johann Fischart (1546-1590) ana dilin (Almanca'nın) felsefe ve ilmî konularda yeterli olduğunu vurgulamaktaydılar. Onlara göre iimî olarak ana dil ile ilgilenmek de önemli bir konuydu. Paracelsus (1494-1541) eczâcılık ve tıp konularıyla ilgili eserlerini Almanca olarak basmakla kalmayıp ilk kez 1526/27 yıllarında Basel'de Almanca seminerler verdi. Daha sonra ise Valentin Ickelsamer 1537'de **Almanca Dilbilgisi** kitabını yazmıştır. Onu tâkiben bir çok Almanca sözlük ve imlâ kitapları basılmıştır. Bu kişiler dilin güzelliklerini ve geçmişteki gelişme safhalarını ortaya çıkarma gibi bir tutum içine girenlerdi ki, bu tutum kısmen 17. ve 18. yy.'ın dil araştırmacıları-

nı da etkiliyordu.⁽⁷⁾ Ancak daha sonra Fransız taklitçiliğinden ve hayranlığından dolayı uluorta seçilerek yapılan beceriksiz tercümeleler başladı. 17. yy. Alman edebiyâtı bir taklit ve yabancı etkiler dönemi oldu. Bu dönemden başlayarak 18. yy. dâhil san'at, edebiyat ve bilim sâhalarında Almanca'nın yerini yine Latince ve Fransızca almaya başladı. Bu duruma duyulan tepki ise yine 17. yy.'dan başlayarak ürünlerini vermeye başladı. Bir yandan tercüme faaliyetleri sâyesinde tanınmış Yunan ve Latin klasiklerini örnek alan orjinal eserler verilmeye başlandı, öbür taraftan ise halk edebiyâtına ve yerli eserlere dönüldü. Böylece Alman Aydınlanması canlandırıldı ve Alman edebiyâtı tekrar yaratıcı dönemlerinden birine daha girdi.

Alman düşünce dünyâsının tercüme ve yaratıcı çalışma açısından en canlı dönemi 18. yy.'dır. Aydınlanma ile hazırlanan bu dönemde "Yüksek Almanca" denilen ortak yazı dili, diğer dillerdeki önemli eserlerin tercümeleriyle gelişerek yerleşirken, Alman dil, düşünce ve san'atına klasik eserler kazandıracak olan Goethe, Schiller, Beethoven, Kant v.d. bu dönemde yetişmiştir. 19. yy.'da eski Yunan san'atı ve felsefesine ilişkin yeni tercüme ve araştırmalara girişildi. Eflatun ve Aristo tekrar tercüme edildi. Böylece Alman düşünce dünyâsı tercümedeki zenginliği bakımından bütün batı milletlerinden üstün bir duruma ulaşmış oldu.

Bugün de Almanya dünyâda en çok tercüme yapılan ülke durumundadır. Yabancı dillerden Almanca'ya tercüme edilen kitapların sayısı son 30 yıl içinde dört kat artmıştır. Her yedi kitaptan biri, edebiyat alanında ise her iki kitaptan birisi tercümedir. Yaklaşık 50 dilden Almanca'ya tercümeler yapılmaktadır. İngilizce, Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca'dan 1985 yılında 5000, 1992 yılında ise 9000 kitap tercüme edilmiştir.⁽⁸⁾ Bu kadar büyük boyutlara ulaşan tercüme faaliyetleri oldukça geniş bir pazar durumuna gelmiştir. Bu gerçekten yola çıkılarak, özellikle edebiyat tercümesi yapabilecek profesyonel elemanlar yetiştirmek amacı ile Düsseldorf Heinrich Heine Üniversitesinde bir "Edebiyat Tercümesi" bölümü kurulmuştur. Bu bölüm Almanya'da şimdilik tek olma özelliğini taşımak-

(7) Moser, Hugo: Deutsche Sprachgeschichte. Tübingen: Niemeyer, 1966. s. 153.

(8) DAAD-Letter. Sayı 4/Aralık 1993, s. 11.

tadır. Alman Akademik Mübâdele Kuruluşu (Deutscher Akademischer Austauschdienst-DAAD) tarafından eski ve yeni bursiyerleri için çıkarılan dergi "DAAD-Letter" in Aralık 1993 sayısında bu konu ile ilgili şu bilgilere yer verilmektedir: James Joyce'un en zor romanı olan "Finnegans Wake" bütün dünyâca tercüme edilemez olarak tanınmaktadır. Eser bu yılın sonbaharında Almanca olarak basılınca oldukça fazla ilgi topladı. Singen'de küçük bir çatı katında yalnız başına yaşayan germanist Dieter H. Stündel 17 yıl bu iş için çalışmıştı. Bâzen o kadar güç duruma düşmüştü ki, kirasını bile ödeyemez hâle gelmişti. 1300 sayfa kalınlığında, 7 kilo ağırlığındaki bu zor eser bittiğinde mütercim Alman diline yaklaşık 50.000 yeni türemiş kelime ilâve ediyordu.

Genelde mütercimlerin dil bilen ve tek başlarına mücâdele eden kişiler olarak tipik bir imajları vardır. Stündel'in basında gördüğü büyük ilgi de alışılmış bir şey değildir. Alışılmış olmayan başka bir şey ise tercümesinin Joyce'un orjinal eseri kadar ilgi görmesidir. Normalde edebiyat tenkidcileri mütercimin yaptığı işin tenkidini ve değerlendirmesini bir yana bırakın onun adını bile anmazlar. Bu konuda Düsseldorf'lu romanist Frietz Nies "Bu mesleğe fazla değer verilmiyor." diye yakınmakta ve bunu çok eski bir Alman geleneğine bağlamaktadır. "Humboldt etkisi altındaki üniversitelerde profesörler kendilerini bir çok dili bilen kişiler olarak görmekteydiler ve tercümelere ihtiyaçları yoktu. Bu yüzden tercüme bizde hiç bir zaman ilmî bir meşrûiyet kazanmadı." Nies, meslektaşlarının oldukça fazla tercüme yaptıklarını, ancak bunu ilmî yayınları arasında yazmadıklarını da eklemektedir.

Tercüme faaliyetlerinin daha fazla kabul görmesinin sağlanması düşüncesi, bu romanistik profesörünü 6 yıl önce çalıştığı üniversitede "Edebiyat Tercümesi" bölümünü kurmaya teşvik eden birçok sebepten birisiydi. Ona göre tercüme faaliyetinin küçük görülmesi bugünkü pazarda oldukça sık rastlanan bir durumdur. Almanya'da 1985 yılında yapılan 5000 ve 1992 yılında ise 9000 tercümenin sâdece üçte biri Nies'in tahminlerine göre profesyonel mütercimler tarafından Almanca'ya aktarılmıştır. Bu mütercimler arasında bir çoğu bu işi amatörce zevk için yapmaktadır. Nies'in düşüncesine göre gittikçe daha yoğun bir hâle gelen uluslararası

alış-verişi göz önüne alırsak, gerek kitap gerekse radyo ya da televizyon aracılığı ile yabancı kültür ürünlerinin ülkeye parça parça girmesine daha fazla tahammül edilemez. Bu sebepten edebiyat mütercimlerinin bu işi hâlâ daha hiç bir eğitim almadan kendi kendilerine öğrenmeleri önemli bir eksikliktir.

Peki acabâ roman ve şiirlerin tercümesi yüksek okulda öğrenilebilir mi? Düsseldorflular tercümenin ilk önce beceri ve yaratıcılık istediği konusunda şüphe etmemekteler. Nies, "her mütercim aynı zamanda bir yazardır. Ancak onun yaratıcılığı orjinal metinle frenlenmektedir. Bu yüzden mütercimin işi belki de yazarinkinden daha zordur: mütercim âdetâ ayakları bağlı bir şekilde dansetmek ve buna rağmen zarîf olmak zorundadır. Kâbiliyetli san'atçılar dahî san'at ve müzik akademilerinden bir çok faydalar sağladıklarına göre, edebiyat tercümesinin de önemli noktaları pekâlâ öğrenilebilir" demektedir.

Normal öğretim süresi 4 yıl olan Düsseldorf'daki okulda hâlen 213 öğrenci ilk önce dil kâbiliyetlerini geliştirmektedirler. İkinci dilin mecburî olduğu bölümde, öğrenciler ana ve yan dallar için İngilizce/Almanca, Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca arasında bir seçim yapabilmektedirler.

Tercümeyle olan talep göz önünde bulundurularak bu bölümde eğitimin ağırlığı, 20. yy. dil ve edebiyâtı, sözlükbilim ve kaynak dillerin değişik metin ve kullanım biçimleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunların yanında programda metin tahlîli, edebiyat alımlaması ve kültür karşılaştırmaları da yer almaktadır. Ayrıca tercüme teorisi ve tercüme târihi seminerleri de sunulmaktadır.

Almanya'da mütercim olarak düzenli çalışan bir kişi günümüzde sayfa başına 25-30 Mark almakta ve bu ücret masraflarını dahî zor karşılamaktadır. Bu durumun sebeplerinden birisi, Almanya'da edebiyat mütercimi olarak çalışan yaklaşık 600 kişiden çoğunun bu faaliyeti yan bir iş olarak yapmalarıdır. Bunlardan çoğunun kadın olması Düsseldorf'daki bölüme de yansımıştır. Ancak Düsseldorflular bu girişimi, kadınların mutfak masraflarını çıkarmaları için değil, sosyal bilimcilere meslekî aç-

dan ciddî bir alternatif olması için desteklemektedirler. Bu girişim uygulamada da ilgi görmüş durumdadır. Öğrenciler, tanınmış yayınevleri, medya ve tiyatrolara stajyer olarak gönderilmektedirler. Stajyer öğrenci kabul eden yayınevleri bu işten oldukça memnun görünmekte ve başka stajyerler talep etmektedirler. Bölüm öğrencilerinin tercüme teklifleri almaları artık sık rastlanan bir durumdur. İlk mezunlar çoktan iş bulmuş ve para kazanmaya başlamışlardır.

Edebiyat tercümesi Almanya'da sâdece Düsseldorf'da yüksek okul seviyesinde ele alınmamaktadır. Gerçi Heinrich Heine Üniversitesi lisans eğitimi veren tek okul durumundadır, ancak Münih Üniversitesi de öğrencilerine iki sömesterlik bir edebiyat tercümesi eğitimi (İngilizce'den Almanca'ya) sunmaktadır. Göttingen Üniversitesi'nde de 1985 yılından beri bir "Araştırma Merkezi" bulunmakta ve 18. yy.'dan itibaren Alman tercüme kültürünün ana çizgilerini belirlemeye çalışmaktadır. Merkez sözcüsü Prof. Arnim Paul Frank çalışmalarının başında Goethe'yi ele almıştır. Goethe, tercümelere büyük bir değer vermekte idi. Zîra tercüme ona göre öz edebiyâtı yabancıların anlayışı ışığında gösteriyordu.

Mütercim orjinal metne ne kadar sadık kalmalıdır? Bu konuda Arnim Paul meşhur bir örnek vermektedir: Goethe'nin Faust'unda gezinti esnâsında bir köylü Faust'a "tâze içeceklerle doldurulmuş en güzel testi" sunmaktadır. Goethe'nin Faust'un ne içtiğini açık bırakmasına rağmen, Amerikalı bir mütercim bunun ancak bira olabileceği düşüncesindedir ve metne "bira" kelimesini ekler: "So I present the finest jug, which we have filled with beer."

Düsseldorf'da hiç kimseye orjinal metne sadık kalma konusunda mecbûriyet getirilmemektedir. Ancak, her tercümenin de başlı başına bir eser olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Sözlüğün bittiği yerde tercüme başlar. Tercüme, mümkün olduğu kadar sâdık, gerekli olduğu kadar da serbest olmalıdır.

Almanlar'ın tercüme konusunu ne derece önemsediklerini, bu konuda ne kadar hassas olduklarını bu bilgiler göstermektedir. Geçmişte ve günümüzde tercüme faaliyetleri konusunda Almanlar'ın neden üstün olduklarını anlamak bize hiç de zor gelmemeli!

AHLİK TEŞKİLÂTI VE AHLÂKÎ KURALLARIN İKTİSÂDÎ HAYÂTA TATBİKİ

Yrd. Doç. Dr. Erişah Abdürrahimoğlu*

GİRİŞ

XIII. yüzyılda Anadolu'da Ahî Evran** (Şeyh Nasîruddin-el Hoyi) tarafından kurulan Ahîlik Teşkilâtı, Türk esnaf, san'atkâr, sanâyici ve ticâret erbâbını asırlarca bünyesi içinde barındıran, sâdece meslekî teşekküllere değil, toplumun her kesimine sosyal dayanışmayı ve barışı getiren ve ahlâkî kuralları iktisâdî hayâta uygulayan bir müessesedir. Meslek ahlâkını her şeyin üstünde tutan bu teşkilât, oto-kontrol sistemini, en tesirli ve mükemmel şekliyle tatbik etmiştir. Özellikle, ahîlik sâyesinde elinin emeği, alnının teriyle geçinen "çırak, kalfa, usta" hiyerarşisi sağlam temellere oturtularak, sosyal dayanışma ve barış sağlanmıştır.

Bilindiği gibi ahîlik, fütüvvet ülküsüne dayanmaktadır. Fütüvvet kelimesi Arapça'da, "ergenlik çağı, gençlik ve delikanlılık" mânâlarına gelmektedir. Bu Türkler'deki Alplık ve Akıllık ülküleri anlamındaki "cömertlik, mürüvvet ve asâlet" gibi ahlâkî değerleri de ifâde etmektedir ⁽¹⁾.

(*) Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü öğretim üyesi

(**) Ahî teşkilâtının kurucusu Ahî Evran adıyla tanınan Şeyh Nasîruddin-el Hoyi (567-660/1175-1262) isimli bir mutasavvıftır. 1205 târihinde Kayseri'ye yerleşerek bir debbağhâne kurmuş, Şeyh Evhadüddin Kirmânî ile birlikte Anadolu'yu dolaşarak teşkilâtın kuruluşunu tamamlamaya çalışmıştır. I. Alâeddin Keykûbad'ın desteğini alan Ahî Evran aynı zamanda çeşitli eserlere sâhip bir âlim idi. (Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Bayram, "Ahî Evran", İslâmî Bilgiler Ansiklopedisi I, ss. 43-94.

(1) Neşet Çağatay, Bir Türk Kurumu Olan Ahîlik, Ankara, 1989, ss. 43-44.

Dolayısıyla ahîlik, V. yüzyıldan îtibâren Orta Asya'da görülen Türkçe'deki "Akı", yâni cömertlik felsefesinin islâmî fütüvvet geleneği ile kaynaşması sonucu ortaya çıkmış ve Anadolu fütüvvet akımının sembolü hâline gelmiştir. Özellikle, ahîlik teşkilâtının fikrî ve mânevî yapısı, fütüvvet ül-küsü üzerine inşâ edilmiştir ⁽²⁾.

Ahîlik, kula kul olmadan çalışmak, helâl rızık kazanmak ve kimse-nin hakkına tecâvüz etmemek temelleri üzerinde yükselen ve üyelerinin menfaatlerini koruyan bir teşkilât olarak, Esnaf Odaları, İşveren Sendika-ları, Eğitim Hizmetleri Veren Kuruluşlar, Bağ-Kur, Türk Standartları Enstitüsü ve Belediyeler gibi günümüz kurum ve kuruluşlarının görevle-rini üstlenmişti. Bu sebeple, çalışmamızda, toplumu ayakta tutan ve bu-gün de çok ihtiyaç duyduğumuz sosyal adâletin ve dayanışmanın cemi-yette tesîsini sağlayan ahîlik teşkilâtının, ahlâkî temelleri ve bunların sos-yal hayâta yansımaları ile iktisâdî ve siyâsî fonksiyonları üzerinde kısaca durulduktan sonra bugün onun yerine geçen kurumların Ahîlik'ten alması gereken veyâ yeni bir yoruma tâbi tutulabilecek temel prensipleri tartışı-lacaktır.

I. AHİLİK TEŞKİLÂTININ DAYANDIĞI AHLÂKÎ PRENSİPLER

Ahîlik'te meslek ahlâkî herşeyin üstünde tutulmuş, bu yüzden "çırak, kalfa, usta" hiyerarşisi içinde gençlerin eğitimine büyük önem verilmiş-tir. Çırak, kalfa ve usta arasında baba-evlat saygı ve sevgi bağı kurulmuş, bu ilişkiler meslekî ve ahlâkî esaslara oturtulmuştu. Her ahî bir üstâda bağlanmak, san'atın pirleri hakkında bilgi öğrenmek ve davranışlarını ona göre ayarlamak durumundaydı. Çünkü, mesleğin bütün incelikleri üstâdının yanında öğretilmekte ve akşamları ise zâviyelerde, ahlâkî de-ğerlere âit toplantılar yapılmaktaydı. Çıraklar, eğitim süresince, belirli bir haftalık almaktaydı. Bunun yanında okuma-yazma bilmeyen yaşlı esnaf-lar da eğitilirdi. Hattâ bunların içinden eser sâhipleri bile çıkmıştır *.

(2) Ahmet Tabakoğlu, "Sosyal ve İktisâdî Yönleriyle Ahîlik", Türk Kültürü ve Ahîlik, İstanbul, 1986, s. 50

(*) Evliyâ Çelebi bu konuda Bursa'da vefât etmiş bir zâtı misâl göstermektedir. "Kara Dede" diye anılan zat, Amasya yakınında 60 yıl debbağlık yapıp, san'atında ün salmış, ancak ilim alanındaki eksikliğini gidermek için Bursa müftüsü Hatib Kâsimoğlu'ndan ders almaya başlayarak, bir yıy-da Kur'ân-ı Kerîm'i öğrenmiş, yedi yılda da ilim alanında en yüksek mertebeye ulaşarak, Bur-sa'da Murâdiye Medresesi'ne müderris olmuştur. "Dede Cöngü" en önemli eseridir. Bu konuda Bkz, Çağatay, a.g.e. s. 122-125

Ahîlik teşkilâtının erkek üyelerine, "eline, beline, diline sâhip ol"; yâni "hırsızlık yapma, başkasının nâmûsuna göz dikme, başkası hakkında kötü konuşma "prensipleri öğretilirken" Bâciyân-ı Rûm" denilen kadınlara da "eşine, işine ve aşına dikkat et"; yâni eşine yardım et, işine ve geçimine sâhip ol" prensipleri gösterilir ve bunları yaşamaları temin edilirdi. Görüldüğü gibi, ahîlik teşkilatında, ahlâkî terbiyenin önce üyelerce tatbik edilmeleri sağlanır, böylece toplumda gittikçe büyüyen dâireler hâlinde bu prensiplerin yaygınlaşmaları için müsâit bir zemin hazırlanırdı. Bu prensiplere bir misâl olarak *Burgâzi Fütüvvetnâmesi* gösterilebilir. Buna göre⁽³⁾, ahîlerin dünyâ malına rağbet etmemeleri gerekirdi. Herbir ahînin ancak 18 dirhem "(yaklaşık 55 gr) gümüşe eşit serveti bulunabilirdi. Her ahînin bir san'atı ve mesleği olmalıdır, helâlinden kazanmalıdır. Yoksullara yardım etmeli, cömert olmalıdır, âlimleri sevmelidir, alçak gönüllü olmalıdır, beylerin ve zenginlerin kapısına gitmemeli, gerektiğinde pâdişah bile onun kapısına gelebilmelidir.

Ahî zâviyeleri, özellikle şehirlerde halk için birer eğitim merkezi görevini yürütmekteydi. Ahî teşkilâtının bir uzantısı olan "yârân teşkilâtı" ise köylerde ve kasabalarda kurulan yârân odaları aracılığı ile, eğitim ve öğretim fonksiyonları yanında, bölge meselelerine çözümlerin arandığı bir mekân görevini yerine getiriyordu.

1. İktisâdî Hayâtı Düzenleyen Fonksiyonları

Ahîlik teşkilâtına bir meslek, san'at veyâ ticâretle uğraşmayanlar ile müslüman olmayanlar katılamazlardı. Ancak gayrimüslim esnaf da bu teşkilat tarafından kontrol edilirdi. Bu teşkilatta üyelerin yükselmeleri için liyakat esas alınırdı ve genç çıraqlara "çırak-kalfa-usta" hiyerarşisi içersinde yeterli başarı gösterinceye kadar, kendi başlarına dükkân açmalarına müsâade edilmezdi. Böylece, esnaf, dükkân sayısı, iş âletleri ve tezgâh adedi sınırlandırılarak **üretim ihtiyâca göre** tesbit edilirdi. "Gedik Usûlü" denilen bu yapı içinde esnafın işsiz kalmaması ve aşırı üretimle ortaya çıkabilecek buhranların önlenmesine özellikle dikkat edilmiştir⁽⁴⁾. Teşkilatta, bir taraftan işe yeni giren çırağa ustasının yanında mesleğinin bütün incelikleri öğretilirken, diğer taraftan da gece toplantılarında ahlâkî eğitim verilirdi. Ahîlikte, sermaye ne kadar önemli bir

(3) Tabakoğlu, a.g.m, s. 57

(4) Tabakoğlu, a.g.m., ss. 59-62

kuvvet ise, emek de aynı ölçüde saygıdeğer bir kuvvet olarak kabul edilmiştir. Bu sebeple de işveren yanında çalışanlar arasında bir anlaşmazlık görülmediği gibi, tam tersine karşılıklı saygı, sevgi ve anlayış hüküm sürmüştür⁽⁵⁾.

Böylece ahîlik teşkilâtı Anadolu Türkü'ne, alın teri ile geçinme, kendinden emin olma ve minnetsiz yaşama alışkanlıklarını ve prensiplerini kazandırmıştır.

Esnaf teşekkülleri, o mesleğe ve san'ata âit bütün işleri yönetir, mensupları arasındaki ihtilâfları halleder ve devletle esnaf arasındaki ilişkileri de düzenlerdi. Dolayısıyla, ücretlerin tâyini, mal cinslerinin, standartlarının ve fiyatlarının tesbîti de bu teşkilâtın görevleri arasında yer almıştır⁽⁶⁾. Bunun yanında, **haksız rekâbetin ve tekelci yapının ortaya çıkması engellenerek tüketicilerin hakları korunmuştur.**

Osmanlılarda esnafın çalışma alanlarının tesbit edilmesiyle işsizlik, "tahsis siyâseti" ile de hammadde tedârikindeki darboğazlar önlenmiştir. Netîcede, ustaların hammadde sıkıntısına düşmesi ve karaborsa yolunun açılmasına mâni olunmuştur. Bu durumda, özellikle, küçük ve orta ölçekli esnaf teşekküllerinin korunmasına çalışılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna kadar siyâsî fonksiyonlar üstlenen ahîlik, sonradan ticârî ve sinâî faaliyetleri de yönlendirmiştir. Hattâ, ahîlik teşkilâtı sâyesinde imparatorluğun geniş ve çok boyutluluğuna rağmen ülkenin her yerinde fiyat birliği sağlanarak, arz ve talep dengelenerek, farklı piyasalar düzenlenip kontrol edilebiliyordu. Nitekim, bu dönemi incelemiş olan bir yabancı sefirin intibâları oldukça ilgi çekicidir⁽⁷⁾. Burada, imparatorluğun en ücrâ köşeleri ile en işlek merkezleri arasında fiyat farkının çok düşük olduğu, kâr hadlerinin âdeta sözleşilmiş gibi sâbit rakamlara ulaştığı, kalitenin aynı olduğu ve her türlü fazîlete sâhip olan bir esnaf ahlâkının bulunduğu, satıcının malı için kusurlarını açıkça söylediği, komşusu siftah etmemişken ikinci defa mal satmanın doğru olmadığına müşteriye anlatıldığı, hîle ve hırsızlığın hiç duyulmadığı, du-

(5) Sâmîha Ayverdi, Türk Tarihinde Osmanlı Asırları, İst, 1977, s.73

(6) Neşet Çağatay "Ahîliğin Türk Ekonomisine Getirdikleri", Ahîlik ve Esnaf, İstanbul 1986, s.91

(7) Beşir Hamitoğulları, "İktisâdî Kalkınmamızda Ahîliğin Anlamı ve Önemi", Ahîlik ve Esnaf, İstanbul, 1986, s. 140

yulduğu takdirde ise bir daha yapılmasına imkân bırakılmayan bir ortamın varolduğu belirtilmekte ve bu ortam "ALTIN DEVİR" olarak nitelendirilmektedir.

Ahî teşkilâtında her esnaf grubu, toplu olarak aynı çarşı içinde bulunurdu. Böylece, alıcı istediği malı seçer ve esnaf da kolay bir şekilde teşkilat tarafından kontrol edilirdi. Esnaf zarurî haller dışında işini ve mesleğini değiştiremezdi. Eğer usta işini bırakır ve sonra tekrar mesleğine geri dönerse ancak kalfa olarak iş bulabilirdi. Bu da işten çıkışları azaltırdı.

2. Sosyal Güvenlik ve Dayanışma Fonksiyonları

Ahîler Anadolu'da kurup geliştirdikleri esnaf, meslek ve san'at birlikleri sâyesinde, halkın sosyal refâhına ve dayanışma içinde yaşamasına katkıda bulunmuşlardır. Ancak, esnaf arasında çıkan ihtilâflarda yiğitbaşı devreye girer, gerektiğinde hakemlik yapar, esnaf mahkemeye başvurmadan mes'eleyi çözerdi.

Ahîlik teşkilâtı esnafın sosyal güvenlik ihtiyâcına da cevap vermiştir. Her esnaf birliğinin bir yardım sandığı bulunurdu. Bu sandıklar ile bugünkü anlamda bankacılığın da temeli atılmıştır. Esnaf sandıkları (esnaf vakfı, esnaf kesesi) kethüdâ, yiğitbaşı ve ihtiyarların gözetimi ve mes'ûliyeti altında idi. Bu sandığın gelirleri; esnafın başlıkları, çıraklıktan kalfalığa ve kalfalıktan ustalığa geçişte ustalarının ödedikleri paralardan haftada veyâ ayda bir esnaftan alınan âidatlardan oluşmakta idi⁽⁸⁾. Sandık; evlenme, ölüm, hastalık v.s. gibi ihtiyaç olduğu durumlarda esnafa borç para verebiliyordu. Böylece, ahîlik teşkilâtının, sosyal güvenlik kurumları ve kooperatiflerin vazîfelerini de üstlendikleri görülmektedir.

Midhat Paşa'nın 1860'larda kurduğu esnaf sandıklarının temelinde esnaf birliklerinin esnaf sandığı bulunmakta idi. Halkın elde ettiği ürünlerin % 5'i alınarak kurulan bu sandık tefeci hâkimiyetini ortadan kaldırmış, kısa zamanda gelişme göstermiştir. Bu sandıkların gelirleri ile yol, okul, köprü gibi sosyal işler yapılmıştır. Cumhûriyet sonrası bu sandık, T.C. Zirâat Bankası adını almıştır⁽⁹⁾.

(8) Çağatay, a.g.e. s. 135

(9) Çağatay, a.g.e.s. 96

3. Siyâsî Fonksiyonları

Ahîlik teşkîlâtı, şehirlerde olduğu kadar köylerde de büyük bir nüfûza sâhipti ve bu sebeple de alpler (sipâhîler) zümresi ile de münâsebetleri olmuştur. Özellikle VII/VIII. yüzyılın ikinci yarısında, devlet otoritesinin zayıfladığı dönemlerde bile bu teşkîlât, dâimâ mevcûdiyetini koruyarak, şehir hayâtında da faal bir rol oynamış, siyâsî bir kuvvet olarak dikkate alınmıştır. Öncelikle, ahîlerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda da büyük görevler üstlendikleri görülmüştür*. Hattâ, ahîlerin yeniçerilerin prototipi olduğu görüşü ileri sürülmektedir ⁽¹⁰⁾.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ahîler ile berâber Gâziler, Abdallar ve Bacılar da önemli rol oynamışlardır. Rûm Gâzileri; daha çok cihad ve gazâ ile meşgul olan kırılık kesimde yerleşmiş alp ve alperen denen askerî gruplardır. Rûm Abdalları; Anadolu'nun türkleşmesinde ve islâmlaşmasında büyük rol oynayan, genellikle gezgin dervişlerdir. Rûm Bacıları; ahî teşkîlâtının bir yan kuruluşu olan kadın birlikleridir. Bu gruplar, Moğol istilâsı ve Selçuklu Devleti'nin yıkılışı ile Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Anadolu'nun savunulmasında ve sosyal düzenin tesis edilmesinde önemli faâliyetlerde bulunmuşlardır. Özellikle, Kayseri ve Sivas gibi şehirlerin Moğollara karşı savunulmasında debbağlıkla meşgul olan "Ahîler" büyük çaba göstermişlerdir.

Ayrıca bu dönemde, Türk-İslâm düşünürlerinin üstlendikleri görevler de dikkate değerdir⁽¹¹⁾. Bu düşünürler, Mevlânâ Celâleddin-i Rumî (Konya), Hacı Bektaş (Kırşehir), Baba İshâk ve Ahî Evran'dır. Başkent Konya'da Mevlânâ; Selçuklu sarayındaki ve kentteki aydın ve aristokrat toplumu bir amaç etrafında toplamış ve çevresine sürekli "AHLÂK" VE "HOŞGÖRÜ" telkin etmiştir. Baba İshâk, siyâsî iktidâra karşı yönelttiği tenkitleriyle halka yönelik baskıların azaltılmasına çalışmıştır. Hacı Bek-

(*) Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: Mustafa Akdağ, Türkiye'nin iktisâdî ve içtimâî Târihî C.1, 1243-1253, İst. 1979, ss. 471-499 ve Çağatay, a.g.e. ss. 88-91 ve Tabakoğlu, a.g.m.s. 57 (Osman Gâzi'nin kayınpederi zengin ve nüfuzlu bir ahî şeyhi olan "Edebâli" idi. Orhan Gâzi, bir ahîlik ünvânı olan "ihtiyârü'd-din" lakabına sâhip ve şed kuşatan bir ahî idi. I. Murad da şed kuşanmış bir ahîydi ve aynı zamanda, fetihlerde de ahîler büyük rol oynamışlardır. Sultan Fâtih'e kadar Osmanlı pâdişahlarının tamamı ve vezirlerinin ekseriyeti ahî liderleri olarak dikkat çekmektedir.

(10) F. Giese, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Teşekkülü Meselesi Türkiye Mecmûası, İst, 1925, I. s. 163

(11) Necdet Sevinç, Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Düzeni, İst, 1985, ss. 84-85

taş, halkın arasına karışarak onların ihtiyaçlarıyla ilgilenmiştir. Türk toplumunun İran ve Bizans kültürünün tesfri altında kalmasını engellemek için, Türk kültür, dil, müzik ve folkloru yaşatılarak millî duygular canlı tutulmuştur⁽¹²⁾. İşte bu gayretlerle o dönemde, içinde bulunan sosyal şartlara bağlı olarak topluma "direnme, çalışma ve yaşama" prensipleri öğretilmekteydi. Netîcede toplumda ekonomik ve siyâsî dengelere ulaşılmıyordu.

Ordunun zarûrî ihtiyaçlarını karşılamak üzere ekmekçi, kasap, aşçı, demirci, nalbant gibi her türlü esnaf seferlere katılırdı. Bunlara "orducu esnaf" denir ve esnafların işyerlerini açması için gerekli sermaye (işletme kredisi) ise, "ordu akçesi" adıyla, bağlı oldukları esnaf teşekkülleri tarafından verilirdi.

II. GÜNÜMÜZDE AHİLİĞİN YERİNE KURULAN MÜESSESELER

Amerika'nın keşfi ve doğu ticâret yollarının değişmesi esnafı olumsuz yönde etkilemiş, Osmanlı Devleti'nin içtimâî, iktisâdî hayâtında da önemli krizlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Böylece, ahîlik teşkilâtının giderek fonksiyonlarını kaybettiği görülmüş, bu amaçla kadro tahdîdi anlamına gelen "Gedik Usûlü" genişletilmişse de bu da yeterli olmamış ve sonuç olarak 1914 târihinde "Gedik Usûlü" tamâmen kaldırılmış, 1924 yılında, Türkiye'de esnaf birlikleri resmen târihe karışmıştır.

Günümüzde, Fütüvvet ve Ahîlik'ten kalma bâzı âdetler ve mefhumlar hâlen önemini korumaktadır. Bu âdetlere misal olarak "Esnaf" kelimesi, dükkân devreden kiracıya verilen ve bugün "hava parası" olarak adlandırılan para ile "peştemallık" denilen ve peştemal kuşatma töreni sırasında verilen para arasındaki benzerlik gösterilebilir.

Ahîlik teşkilâtının kaldırılması ile yerini alabilecek bir müessese geliştirilememiştir. Ahîlik, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve yükseliş aşamasında toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik hayâtına tesîr eden ve çok yönlü fonksiyonlarla donatılmış bir müessese olup, bugün bu teşkilâtın fonksiyonları birden fazla kurum tarafından üstlenilmişse de,

(12) Hamitoğulları, a.g.m.s. 139 ve Sevinç, a.g.e. s.85

bu kurumların fonksiyonlarını fiilen gerçekleştiremedikleri görülmektedir. Bu kurumlara ve üstlendikleri fonksiyonlara kısaca yer verilecektir.

1. Ticâret ve Sanâyi Odaları

Esnaf birliklerini yeniden teşkilâtlandırmak amacıyla yapılan çalışmalar, ahilik teşkilâtının fonksiyonlarını kaybetmeye başladığı dönemlerden itibaren hız kazanmaya başlamıştır. Bu amaçla, 1879 yılında İstanbul Ticâret Odası açılmış, 1909 yılında "Esnaf Cemiyeti Tâlîmatnâmesi" çıkarılmış bu târihten itibaren bâzı esnaf kendi aralarında dernekler kurmaya başlamıştır. 1910'da ise Ticâret ve Sanâyi Odaları'na dâir nizamnâme düzenlenmiştir.

5590 sayılı kânûnun 5. maddesine göre Sanâyi ve Ticâret Odaları'nın görevleri; meslekî ve ahlâkî dayanışmayı koruyarak, ticâret ve sanâinin genel menfaatlerine uygun çalışmaktır. Bunun için bu odaların temel görevleri arasında ticâret ve sanâyii ilgilendiren bilgi ve haberleri derleyerek ilgililere ulaştırmak, malların piyasa fiyatlarını tâkip etmek, birlik dâhilindeki ticârî örf, âdet ve teâmülleri tesbit etmek, ticâret ve sanâyi erbâbınca uyulması zorunlu meslekî kararlar almak, hakemlik yapmak, eğitici çalışmalarda bulunmak gibi hizmetler yer almaktadır. Bu temel amaçlar ahilik teşkilâtının asırlardır uyguladığı iktisâdî fonksiyonlara paralellik göstermektedir. Bununla beraber, ahiliğin yerini doldurmak gâyesiyle kurulan bütün bu müesseselerin, temel hedeflerini etkili bir şekilde gerçekleştiremediği görülmektedir.

2. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)

TOBB, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olup, 5590 sayılı "Ticâret Sanâyi Odaları, Ticâret Odaları, Sanâyi Odaları, Ticâret Borsaları, Ticâret ve Sanâyi Odaları, Ticâret Odaları, Sanâyi Odaları ve Ticâret Borsaları Birliği" kânûnunun 61. maddesine dayanılarak Ticâret Bakanlığı tarafından 1972 yılında kurulmuştur.

TOBB'un görevleri odalar ve borsalar arasındaki meslekî uyumu sağlamak, odalar ve borsaların gelişmesine katkıda bulunmak, ülkenin ekonomik durumu ile ilgili raporlar hazırlamak ve kamu oyunu bilgilendirmek, odalar ve borsaların meslekî faaliyetlerine katılmak, yabancı ül-

kelerdeki odalar ve borsalar ile bağlantılar kurmak ve ortak organizasyonlar geliştirmek, ülkenin ekonomik meselelerine âit teklifleri hükümet yetkililerine sunmak, meslekî birlikleri arasındaki münâsebetlerde güven ve dürüstlük ile berâber meslek disiplinini sağlamaktır. TOBB'un bu amaçları, ahîlik teşkilâtının temel fonksiyonlar arasında yer almış ve özellikle meslek disiplini ile birlikler arasında güven ve dürüstlüğü sağlamada ahîlik en güzel örneği asırlar boyu vermiştir.

3. Sendikalar

Türkiye'de yasalar gereği, sendikaların kuruluşunda "işkolu" esas alınmıştır. Bir işkolunda birden fazla sendika kurulabilir. 2821 sayılı sendikalar yasasında, sendikaların kurulabilecekleri 28 işkolu tanımlanmıştır.

Sendikaların görevleri, hak ve hukuk kurallarına uygun saygıyı temin etmek, iş barışını ve âdil ücret sisteminin geliştirilmesini sağlamak, yaygın ve hızlı sanâyileşme çabalarıyla birlikte işyeri ortaklığını mümkün kılmak için her türlü çabayı serfetmektir(*). Ancak, günümüzde sendikalar, politik bir araç olarak da dikkat çekmektedir. Sendikaların sosyal siyâset, sosyal güvenlik ve çalışma hayat şartlarının iyileştirilmesi gibi fonksiyonları taşıması ahîliğin temel fonksiyonlarına benzemektedir.

4. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, çalışma hayâtını, işçi-işveren münâsebetlerini düzenlemek, istihdâmı ve tam çalışmayı sağlamak, hayat seviyesini yükseltmek, işçi sağlığı, iş güvenliği ve sosyal güvenliği temin edici çalışmalar yapmak amacıyla kurulmuştur. Bu amaçları sağlamak için, İş ve İşçi Bulma Kurumu, Sosyal Sigortalar Kurumu, esnaf san'atkârlar ve diğer bağımsız çalışanlar için Bağ-Kur kurulmuştur. Görüldüğü gibi, bu bakanlığın esas aldığı fonksiyonlar ahîliğin sosyal güvenlik ve dayanışma fonksiyonları ile bağdaşmaktadır. Sosyal güvenlik kurumlarından Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur ile beraber aslen Mâlîye Bakanlığına bağlı olan Emekli Sandığının temel amaçları üzerin-

(*) Hak-İş, Türkiye Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu Ana Nizamnâmesi, Madde: 3. Fevzi Şahlanan, Sendikacılar Hukûku, Basisen Eğitim ve Kültür Yayınları, No: 6, İstanbul.

de kısaca durulacaktır⁽¹³⁾.

Sosyal Sigortalar Kurumu

506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kânûnunun 1. maddesine göre bu kurumun amacı; "iş hayâtında türlü hallere" karşı ilgili sigorta kânûnunu uygulamaktır. Burada "türlü haller" belirsiz kalmış, ancak ilgili kânunda kendilerine karşı güvence sağlanan riskler ise, iş kazaları, meslek hastalıkları, hastalık, analık, mâlûllük, yaşlılık ve ölüm olarak ifâde edilmiştir. Dolayısıyla, sosyal sigortalar kurumu, kânunda belirtildiği üzere, bir hizmet sözleşmesine dayalı çalışma münâsebetine bağlı olarak ortaya çıkan riskleri üstlenmektedir. Ülkemizde, sosyal sigortalar uygulaması, 1946 yılında, iş kazaları, meslek hastalıkları ve analık sigortaları ile başlamıştır. Hâlen uygulanmakta olan 506 sayılı sosyal sigortalar kânûnu ise 1965 yılında yürürlüğe girmiştir.

Kurumun sigorta ve sağlık hizmeti verdiği nüfus grubu, 1991 yılı verilerine göre; 3.598.315'i sigortalı, 1.717.095'i emekli, dul-yetim olmak üzere bu grupların âile bireyleri ile 20 milyon kişiyi bulmuştur. Dolayısıyla, bu hizmetleri için 1991 yılında 18.3 trilyon TL'si harcama yapılmış ve bunun 5.5. trilyon lirasını emeklilere ödenen sosyal yardım zammı teşkil etmiştir. Prim karşılığı olmadan ödenen sosyal yardım zammı kurum açısından ciddi bir mesele teşkil etmekte ve aktif, pasif sigortalı dengesinin sürekli kurum aleyhine gelişmesine sebep olmaktadır⁽¹⁴⁾.

Bağ-Kur

Bağımsız çalışanların sosyal güvenliğini sağlayan Bağ-Kur 1971'de kabul edilen 1479 sayılı "Esnaf ve San'atkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu" kânûnu ile kurulmuştur. Kânûna göre, Bağ-Kur kapsamına girebilmek için üç şart gereklidir. Bunlar:

-Belli bir meslek grubuna girmek veyâ belli şirketlerin ortaklarından olmak,

(13) Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz; Ali Güzel-Ali Rıza Okur, Sosyal Güvenlik Hukûku İstanbul, 1990

(14) Sosyal Sigortalar Kurumu, 1991 İstatistik Yıllığı,

- Başka sosyal güvenlik kurumunun kapsamında olmamak,
- Hizmet akdi ile bir işverene bağlı olmadan kendi ad ve hesâbına çalışmaktır.

Kurum yukarıdaki şartlara uyan kesimlerin karşılaştığı riskleri üstlenerek sosyal güvenliği sağlamaya çalışmaktadır. Ancak Bağ-Kur'un günümüz şartları içinde yetersiz finansman kaynakları ve primlerin zamanında ödenmemesi sebepleriyle bu fonksiyonları yeterince yerine getiremediği görülmektedir. Hattâ son yıllarda kurum görevlerini ifâ etmekte oldukça zorlanmaktadır. Son rakamlara göre, Bağ-Kur 2.093.016 aktif sigortalısına, 621.322 emekli dul ve yetimi ile bunların âile fertlerine hizmet vermektedir⁽¹⁵⁾.

Emekli Sandığı

Kamu kesiminde dâimî kadroda çalışanlar düzenli bir sosyal güvenlik kurumuna ilk önce kavuşturulmuşlardır. 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kânûnuna göre, bu sandık, temelde emekli aylığı ve mâlûllük aylığı sağlayan bir kurumdur. Burada sağlık yardımı, aylık bağlanmış olanlara verilmekte, aktif sigortalılar ise çalıştıkları kurumlar aracılığı ile almaktadır. T.C. Emekli Sandığı'nın 1989 temmuz sonu itibâriyle, 1.470.000 aktif iştirakçısı bulunmakta, 787.095 kişiye yaşlılık, 20.439 kişiye dul ve 318.352 kişiye de yetim aylığı verilmektedir. Sandık Mâliye Bakanlığı'na bağlı olarak kânunda belirtilen emeklilik işlerini yürütmek üzere kurulmuştur.

5. Sanâyi ve Ticâret Bakanlığı

Sanâyi ve Ticâret Bakanlığı, "Küçük Sanâyi ve El San'atlarıyla" ilgili araştırma, geliştirme ve eş güdüm hizmetleri yürütmek, organize sanâyi bölgeleri ve küçük sanâyi sitelerinin kurulması ile ilgili faaliyetleri geliştirmek, sanâyi standartları hazırlamak, kalite denetimi yaparak gerektiğinde fiatları belirlemek, iç piyasada fiatları kontrol etmek, ticâret ve sanâyi odaları, ticâret borsaları ve esnaf derneklerine âit hizmetleri ve bankacılık mevzûatı ile Bakanlığa verilen hizmetler arasında işbirliğini sağlama görevlerini üstlenmiştir⁽¹⁶⁾. Sayılan bu fonksiyon-

(15) Bağ-Kur, 1991 istatistik Yıllığı, Ankara, 1992

lar, ahîliğin iktisâdî hayâtı düzenleyen fonksiyonlarına tekâbül etmektedir. Ahîlik teşkilâtının bu fonksiyonları, esnaf ve san'atkârı daha kolay denetleyerek, piyasaları düzenlemeye katkıda bulunuyordu.

6. Türkiye Esnaf ve Küçük San'atkârlar Konfederasyonu

Türkiye Esnaf ve Küçük San'atkarları Konfederasyonu Esnaf ve San'atkârlar Dernekleri, Esnaf ve San'atkârlar Dernekleri Birlikleri ile meslekî federasyonlardan oluşur. Kuruluşun görevleri, üyelerinin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere girişimlerde bulunmak, resmî kuruluşlara istenecek bilgileri vermek, üyelerinin üretimlerinin yurt içinde ve yurt dışında tanıtılması ve pazarlanması için faaliyetlerde bulunmak, üyelerinin sosyal haklarını güven altına alan düzenlemelerde bulunmak, üyelerinin hammadde ve kredi ihtiyaçlarının sağlanmasına yardımcı olmak, esnaf ve san'atkârların yetiştirilmesi, ileri teknik düzeye çıkarılması imkânlarını araştırmak, ilgili kuruluşlarla birlikte kurslar açmak, toplumun kalkınması için kendilerine verilecek görevleri mevzûat içerisinde yerine getirmektir⁽¹⁷⁾. Görüldüğü gibi, bu görevler ahîliğin sosyal, ekonomik, eğitim ve dayanışma fonksiyonları ile bağdaşmaktadır.

Günümüzde küçük ve orta ölçekli olan bu esnaf ve san'atkâr işletmeleri öncelikle kredi darboğazı yaşamaktadır. Ayrıca teknolojik gelişmelerden yararlanmalarını kolaylaştıracak, teknik, ticarî ve mâlî meselelerini çözmede danışmanlık yapabilecek kuruluşların görev alması da bu kesimin sıkıntılarını azaltmaya yardımcı olabilecektir. Böylece küçük ve orta ölçekli esnaf işletmeleri, rekâbet şartları altında sarsılmadan dışa dönük politikalar izleyebileceklerdir.

SONUÇ

Fütüvvet ahlâkı üzerine kurulmuş olan "ahîlik" müessesesi, sâhip olduğu iktisâdî ve sosyal fonksiyonlarıyla, sâdece esnaf ve san'atkârlar arasında değil, toplumun tamâmına getirdiği hayat nizâmıyla, asırlarca sosyal barışın ve dayanışmanın devam etmesini sağlamıştır. Ahlâkî değerleri iktisâdî hayâta uygulayan ahîlik teşkilâtı; üretim kalitesini, çalışanların

(16) T.C. Devlet Teşkilâtı Rehberi, 1. Kitap, Ankara, 1988, s. 464-465.

(17) T.C Devlet Teşkilâtı Rehberi, ss. 660-661.

sosyal güvencesini, iş ve meslek disiplinini, işçi-işveren münasebetlerinin düzenlenmesini temîn etmiştir. Üreten, dinamik, oto-kontrol mekanizmasına sâhip birleştirici ve âdil dağıtımı sağlayan prensipleriyle ahîlik; siyâsî, sosyal ve iktisâdî dengeleri kuran bir yapıya sâhiptir.

Günümüzde toplumun belkemiği olan işçiler ve esnafın meydana getirdiği orta tabakanın erimesi ve tesîrini kaybetmesi, kapanmayan yaralara sebep olmakta, sosyal ve iktisâdî gerginlikleri arttırmakta, gelir dağılımını bozmaktadır. Esnaf, küçük san'atkâr ve işçilerin haklarını korumayı amaçlayan pek çok kuruluş bugün ahîlik müessesesinin yerini almış ve tesirli bir sivil toplumun teşekkülü için çalışmalarını sürdürmektedirler.

Türkiye'de, Cumhûriyet'le kurulan bu çeşit kuruluşların nizamnâmeleri incelendiğinde, ahîlik teşkilâtının hedeflerine benzer amaçların yer aldığı görülmektedir. Buna rağmen, Ticâret ve Sanâyi Odaları'nın, ticârî yerleşmesi; TOBB'nin, meslekî birlikler arasında disiplinin kurulması; Sendikalar'ın, iş barışının ve âdil ücret sisteminin temin edilmesi; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın organize sanâyi bölgeleri ve küçük sanayi sisteminin kurulması, sanâyi standartları ve kalitenin geliştirilmesi; Esnaf ve Küçük San'atkârlar Konfederasyonu'nun üyelerinin üretimlerinin pazarlanması, sosyal haklarının güven altına alınması ve eğitimi gibi temel fonksiyonlara tam ve etkili bir şekilde ulaşamadığı görülmektedir. Halbuki, ahîlik teşkilâtı, asırlarca bu fonksiyonları başarılı bir şekilde yerine getirmiştir. Ayrıca, ahîlik, haksız rekâbetin ve tekeli yapının ortaya çıkmasını, "tahsis siyâseti" ile hammadde tedârikindeki darboğazları ve karaborsayı önlemiş, tüketici haklarını korumuştur. Bu sebeplerle, ahîlik teşkilâtının fonksiyonlarının, bu kuruluşlar tarafından tekrar gözden geçirilerek, bugünün şartlarına uyum sağlayacak bir tarzda yeniden yorumlanarak tatbik edilmesi, iş ve meslek ahlâkına sâhip işçi, esnaf ve işverenlerin yetişmesinde dolayısıyla sosyal dayanışmanın, barışın sağlanmasında, üretim kalitesinin, veriminin yükseltilmesinde, sistemin yeniden yapılanmasında ve sivil toplumun tesirli olmasında önemli katkılarda bulunacaktır.

Yeni model arayışları ve tartışmaları içinde olan ülkemizde "Ahîlik Teşkilâtı" kendimize has ve yol gösterici bir model olarak, arşivin tozlu sâhifeleri arasında durmakta, kendine uzanacak ve bu gözle inceleyecek elleri beklemektedir.

BİR KÜLTÜR BEKÇİSİ

Zeynep ULUANT

Şehirler vardır, târih yüklü mâzilerine ve bu mâzinin yâdigârı kıymetli eserlerine rağmen âdetâ redd-i miras eyleyen hayırsız evlâtların hışmına uğramışlar, haketmedikleri bir vefâsızlığın tâlihsiz kurbanları olmuşlardır. Güzel memleketimiz maalesef bu vurdumduymazlığın acı örnekleriyle doludur. Gene şehirler vardır, ecdâdının güzel maksatlara hizmet için kurduğu muhteşem medeniyetin şuûruna varmış bıraktığı mirâsa sâhip çıkmış evlâd-ı Fâtihân'ın emin ellerindedir.

İşte Kütahya o tâlihli şehirlerimizdendir ki kendisine gönüllü ev sâhipliği yapan bir hizmet erinin himayesinde bulunmaktadır.

Ressam Ahmet Yakupoğlu doğduğu büyüdüğü ve bir zamanlar Osmanlı'nın Anadolu beylerbeyliğine eyâlet merkezliği dahi yapan mühim bir kültür ve medeniyet birikimine sâhip bu şehre, eşine az rastlanır bir şuur ve aşkla sahip çıkmış müstesna bir yürek ve kâbiliyettir.

Gençlik yıllarında, kendisindeki cevheri keşfedip, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisinde öğrenim görmesini sağlayan değerli Hoca Süheyl Ünver başta olmak üzere, atölyesinden mezun olduğu Feyhaman Duran ve mûsikî dersleri aldığı Neyzen Halil Dikmen onun hayâtında mühim rol oynayan üç şahsiyettir. Hepsi ayrı ayrı değerli bu insanların rahle-i tadrîsinden geçen Ressam Ahmet Yakuboğlu, İstanbul'daki tahsil devresini tamamladıktan sonra, vazifeye hazır bir hizmet eri olarak çok

sevdiği memleketine dönmüş, resimden minyatüre, folklordan mûsikî meşkine kadar, kaybolmaya yüz tutmuş an'anevî san'atlarımızın hâmisî kesilmiştir.

Kütahya'nın ve nicelerinin Ahmet Ağabey'i veya Ressam Ahmed'i şehre hâkim tepelerden Maltepe'deki sâde fakat mekânının bütün karakteristik özelliklerini taşıyan evinde, geceli gündüzlü hizmet vermektedir. İlerlemiş yaşına rağmen, ecdad san'atlarına susamış gençlere kapısını açıp, gerek resim, minyatür, gerek mûsikî sahasında onları yetiştirerek bu körpe dimağları yirminci yüzyılın câzip olduğu kadar tehlikeli ve faydasız meşgalelerinden korumaktadır.

Daha bahçe kapısından girerken, şimdilerde hasret kaldığımız mis gibi bir tabiat kokusu ile karşılaşsınız. Öyle ki, çarpık şehirleşmenin çoğumuza adını bile unutturduğu bir sürü meyve ağacı ve bitki çeşidiyle tanışır şaşırırsınız. Hele Ahmet Ağabey'in o tatlı Kütahya şîvesiyle yaptığı açıklamalar eşliğinde tadına vardığınız mis gibi Hüsnü Yûsuf armudu, kekik çayı, cücem eriği damaklarınızda asla unutamayacağınız bir lezzet bırakır.

Tâbir câizse bir ilim ve irfan ocağı olan bu ev hiç bir zaman kilit vurulmayan kapılarını, devlet erkânından tutun yerli ve yabancı turist gruplarına kadar herkese açarak vazgeçilmez bir uğrak yeri olmuştur. Tabiata müdâhale etmeden bakılan geniş bahçede, günümüzde hasretini çektiğimiz güzelliklerle kucaklaşır, sâde, iddiasız fakat millî ve mahallî hüviyete sâhip eve girince ise huzur bulursunuz. An'anevî hayat tarzımıza uygun sedirlerle çevrili salonun ortasında, geç saatlere kadar süren mûsikî toplantılarında üflenmekten yorulan neylerin ıslatıldığı küçük ama ferahlatıcı bir havuz vardır. Asıl ecdâdımızın kültür mirâsının izlerini taşıyan bu mânâlî ve ferah mekânda gönül dostları bir araya gelerek, ruhlara tâzelik, kalplere huzur veren mûsikîmizin ince nağmeleriyle kulaklarının pasını giderirler.

Yukarıda yeralan atölyede ise onca senenin mahsûlü resimler bulunmakta, aynı zamanda gençler de Ressamımızla çalışma ve onun geniş

bilgi dağarcığından hisselenme imkânına sâhip olmaktadırlar.

Şüphesiz, Ahmet Yakupoğlu'nun hizmetleri doğup büyüdüğü Kütahya ile sınırlı kalmamaktadır. Onda mensup olduğu millete duyduğu muhabbet ve şükran hissi öyle kuvvetlidir ki, cömert eli İstanbul'a kadar uzanır. Yıllardır gafletin pençesinde kıvranıp, paha biçilmez eserlerini, yavrusunu yiyen kediler misâli yok eden, bir zamanların efsane şehri İstanbul'a.. O İstanbul ki eskilerde kayık safâlarının yapıldığı berrak sulara sâhip Haliç kıyıları tahammül fersâ kokular neşreden bir bataklığa dönmüş, nâdide bir gerdanlık misali parlayan emsalsiz Boğaziçi yağmalanarak, târihî yalıları kısır bir geçim endişesiyle kundaklanmıştır.

İşte Ahmet Yakupoğlu'nun bundan 20-25 sene evvel, kaybolmaya yüz tutmuşken ucundan kenarından yakalayıp fırçasıyla can verdiği güzelim Boğaziçi manzaraları, 1983 yılında Türk Petrol Vakfı tarafından neşredilir. Sâdece Anadolu yakasını içine alan bu eserde, her tablonun yanına iliştirilen kısa ama öz birer cümle ve bir kaç mısra okuyucuyu eskinin unutulmuş güzelliklerine götürmektedir. Daha sonra 1991 yılında gene aynı Vakfın kültür neşriyatı olarak "Rengârenk Kütahya" basılır. Hayran olduğu ata yurdunu birbirinden hoş ve mânâlı anekdotlar, senelelerin emek ve birikimini taşıyan yağlıboya resimleriyle anlatan Yakupoğlu, bir memleket sevdâlisidir. Para pul ile zerrece ünsiyeti olmayan bu fedâkâr insanı harekete geçiren yegâne kuvvet, bu güzel yurdu emânet bırakan mübârek ataların ve O'nu yetiştiren hocalarının yolunda hizmet etmek arzusudur. "Rengârenk Kütahya" kitabının anekdot kısmını noktalarla anlattığı hâtıra bu açıdan dikkate şâyandır.

Amerika'da olan hocası Süheyl Ünver, kendisinden, yarım kalan bazı minyatürlere bakması için Millet Kütüphanesine gitmesini ister. Esâsen, öğlene kadar hemşehrileriyle sohbet etmek üzere Sirkeci'deki Meserret Kırâathânesine girip, sonra Enstitü'ye giden Ressamımız, nedense o gün huzursuz olarak şöyle düşünür: "Bu muhterem insan bizden iş bekliyor, gurbet diyârında ne sıkıntılar içinde kimbilir? Biz burada kendi keyfimizdeyiz." Böylece kırâathânenin kapısından dönerek, Kütüphâne'ye gider, Hocasının isteğini 2-3 gün çalışarak yerine getirir ve

postalar. Daha sonra duyar ki, kendisinin iç mücâdelesi geçirip kütüphânenin yolunu tuttuğu sıralarda, kıraathânenin dinamit deposu olan bodrumu infilâk etmiş ve epey büyük bir fâcia yaşanmıştır.

Ahmet Yakupoğlu hâdiseyi ve kitabın metin bölümünü şu güzel cümlelerle bağlar. "Bir mürşidin talebesi üzerindeki tasarrufunda mesâfe tanımaz kudretinin hudutları ve derinliği ölçülemez ilâhî esrârı, çok sonraları intikâline varabildiğim bir hakikat olarak, o demlerden kalma, boynumda taşıdığım kıymet biçilmez bir hamâyildir..."

Unutulmaması gereken bir husus da şudur ki, Kütahya'nın Ressam Ahmed'i şehrine ve onun bünyesinde atalarının mirâsına nasıl sâhip çıktıysa, etrafını şükran ve minnetle çeviren dost ve talebe topluluğu da aynı vefa hissiyle kendisine sâhip çıkmaktadır.

Her köşesi maalesef kıymetini bilemediğimiz eserlerle dopdolu cennet yurdumuzun daha nice Ahmet Ağabeyler yetiştirmesi en büyük temennimiz, kaybolan kültür mirâsımızı sabır ve îmanla bekleyen bu hizmet erine şükran ise borcumuzdur.

İNCE MİNÂRELİ MEDRESE AĞIR HASTA

Dr. Kâmil UĞURLU

Sâdece Konya değil, Anadolu değil, Müslüman Türk'ün at sürdüğü bütün iklimler, İslâm'ın muhteşem îmânı ile Türk'lüğün emsalsiz dinamizmini birleştiren sayısız eserlerle donanmıştır. Hıristiyanlığın koyu taassubuna rağmen batılı birçok san'at târihçisi, bu konunun kabûlü içindedirler. Hattâ, yine batıda, Türklerin yüzyıllar süren toleranslı yönetimlerinin hâtırasına, onların ortaya koyduğu orijinal san'at eserlerine olan hayranlıklarının hâtırasına, Türk eserlerini korumaya almış durumdadırlar.

Rahmetli Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Balkanlar'da ve Avrupa'da ciddî bir çalışmayla incelemeye aldığı "evlâd-ı fâtihan"ın eserleri, bugün Anadolu'daki birçok eserlerden daha bakımlı durumdadır (Gerçi şimdi Bosna ve Üsküp, hatta Kosova perîşan oldular).

Konya'da, her gün önünden binlerce vâsitanın hızla geçip-gittiği, yürürken başımızı çevirip bakmadığımız bir İnce Minâreli Medresemiz var. Devrinde, içinde hadis ilmi okutulan, ünlü Şeyh Sadreddin Konevî'nin uzun yıllar müderrisliğini yaptığı bu mübârek yapı, bundan takrîben yediyüzelli yıl önce yapılmıştır.

Rahmetli Yılmaz Önge Hoca bu yapıdan bahsederken derin bir heyecan duyardı. Bugünkü durumu ise onu dâimâ hüzünlendirirdi. İnce Minâre onun hasretiydi.

Mânevî cephesi ve dünyâsı yanında, İnce Minâreli Medrese, mîmârîsi, hele o muhteşem portali ile san'at târihi literatüründe, "Bir eşi daha bulunmayan.." "olağanüstü" süperlativleri ile yerini almıştır. Konuyu bihakkın bilenlerin -yerli ve yabancı- bir eşinin daha bu mükemmellikte yapılması imkânsızdır" fetvâsını verdikleri bu şâheser yapı, yüzyıla yaklaşan bakımsızlık ve ilgisizliğe bugüne kadar direnmiştir. Sabretmiştir. Günün birinde mutlakâ, kendi mânevî değerlerine sâhip bir "insan" kişinin çıkacağı îmânını yitirmemiştir. Çeşitli zamanlarda çeşitli felâketler geçirmiştir. Zaman zaman yapılan tâmirler, aslını bozmaktan ileriye gidememiş, hattâ 1929 yılında tamâmen yıktırılmak tehlikesiyle karşılaşmıştır. Son olarak 1954 yılında Bakanlıkça alel-usul tâmiri yapılmış, onunla idâre ederek bugüne gelinmiştir. Fakat bu yapı, bütün bunlara rağmen, kimseye küsmeden, bu takdîre bir derviş tevekkülüyle boyun eğmiş, sabretmeye devam etmiştir.

Ama bugün ciddî olarak rahatsızdır. Portalin (büyük taç kapı) cephesinde görülen rutûbet, her geçen gün daha yukarılara tırmanmaktadır. Andezit asıllı taş malzemenin rutûbeti muhâfaza etme özelliği sebebiyle, bunun önüne geçmek bugün oldukça zordur.

Bu rutûbet olayının başlaması yenidir. Daha önce, külliye'nin çevresine açılmış bulunan kuyular, düşünülerek ihdas edilmiş bir drenaj teşkil etmekteydiler: Bu kuyular doldurulmuştur. Çevreye su şebekeleri tesis edilmiştir. Esâsen Alâeddin Tepesi'ndeki sulama yanlışlıkları burada da tekrar edilmiş ve rutûbet olayı meydana gelmiştir.

Büyük kapının üstünde bulunan ve sövelerden devam eden şeritlerde sülüs kabartma ile Yâsin ve Fetih sûrelerinden âyetler yazılmıştır. Bu hat süslemenin çıkıntı yapan yüzeyleri, dış tesirlere doğrudan mâruz olduğu için, kış yağışları ile ıslanmakta, taşın içine nüfuz eden suyun donması sebebiyle "kavlamakta" ve hızla dökülmektedir. Yâni bu eşsiz portal, göz göre göre tükenmektedir. 1954 tâmirâtında kapının üstüne konulan ahşap saçak, eserin aslında olmamasına rağmen bu olayı hiç olmazsa geciktirmiştir. (Şimdi yeniden yaptılar, iyi oldu).

Restorasyon, ciddî bilgi, mesâî ve para isteyen bir konudur. Bir ekip işidir. San'at târihçisinden malzeme kimyâcısına, mîmârından çevre düzenleyicisine, ressamından, hattatından taş işleme ustasına kadar, işinin

ehli, sabırlı bir ekibin sabırlı mesâîsi sonucunda, ancak aslına benzeyen bir eser ortaya çıkabilir.

Eleman olarak -hamdoksun- bugünkü şartlar eskisi gibi değildir. Konya bugün vilâyet ve belediye olarak, millî ve mânevî değerlere sâhip iki yöneticiye sâhipdir. Konuyu bilen ve samîmî heyecan duyan bir Üniversite yönetimine ve öğretim üyelerine sâhipdir. İlgili birimlerin başında bulunan genç uzmanlar mes'elenin idrâki içindedirler.

O zaman, eksik olan, finansman ve bu finansmanı ayarlayan ilgili Bakanlığın konuya olan nisbetidir. Konya'da bulunan ve bütün ata yâdigârı eserlerin bakım-onarım ve restorasyonları için yapılan resmî tahsîsin miktarını duyunca bu işin gerçekten benimsenmediğini, hattâ hafife alındığını anlamak zor değildir. Bugünkü piyasa şartlarında, mütevâzi bir apartman dâiresi satın alamıyacak miktarlar, bu eserlerin diriltilmesi için yeterli görülüyorsa, burada ciddi bir hatâ var demektir.

Târihî mîrâsın korunması mes'elesi bir bütündür. Arada bir, radyoda, televizyonda, toprak altındaki antik sitlerde senede yüze yakın kazı yapıp, övünülürken, öte yandan bir Sinan şâh eserinin hapishâne ve matbaa olarak kullanıldığını öğrenmek, sâdece Konya'dan söz edeceksek, Sâhip-Atâ Külliyesini, bir Nakiboğlu Evini, Seditler'i, Araplar'ı, Mevlâna Külliyesi'nin çevresindeki güzelim Konya Evleri'ni, Alâeddin Câmii'ni, Konevî Mescidi ve türbesini kendi hâline terketmek, bizde millî kültür şuûrunun sağlıklı bir yere oturmadığını gösterir.

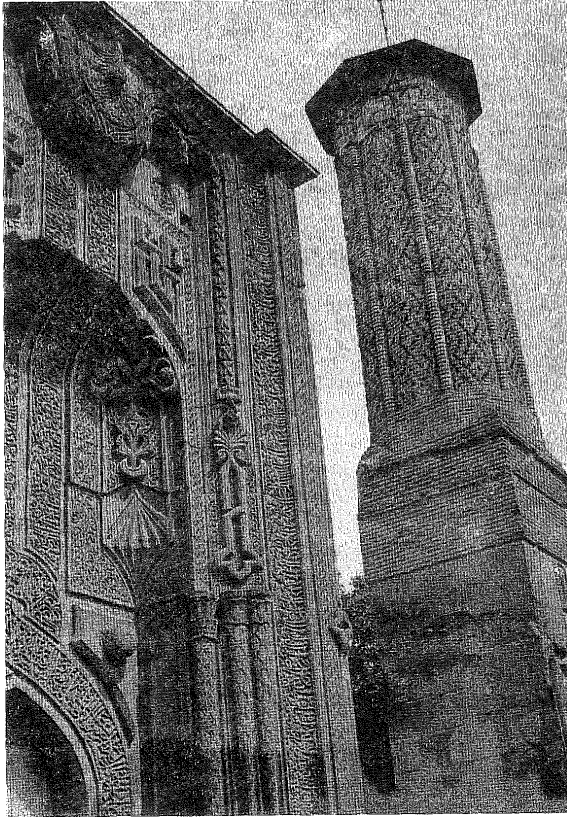
Uluslararası bâzı kuruluşlar, bizim memleketimizdeki bu çalışmaları ve kazıları, inanması güç büyüklükte bütçelerle yapmaktadırlar. Bir ilginin samîmiyetle söylediği gibi, esâsen toprak altında, yâni tabîî koruma altındaki bu antik sitlerden daha önce onarıma-bakıma muhtaç toprak üstünde hiç mi eser kalmamıştır? Ve bu araştırmalar yatırımlar esnâsında neden ısrarla "Türk İslâm Eseri" olanlarla-olmayanlar ayrımı yapılmaktadır? Bunun câhillikten kaynaklandığını kabul etmek mümkün değildir.

Eğer Kültür Bakanlığı yetkilileri ve diğer sorumlu kuruluşlar, Türkiye'de şimdiye kadar yapılmış bu çeşit çalışmaların bir bibliyoğrafyasını yaptırıp bundan haberdar olsalar, bu konuda ilmi çalışmalar yapan beş-on gerçek uzmanla konunun boyutlarını tesbit için bir konuşmalar ve

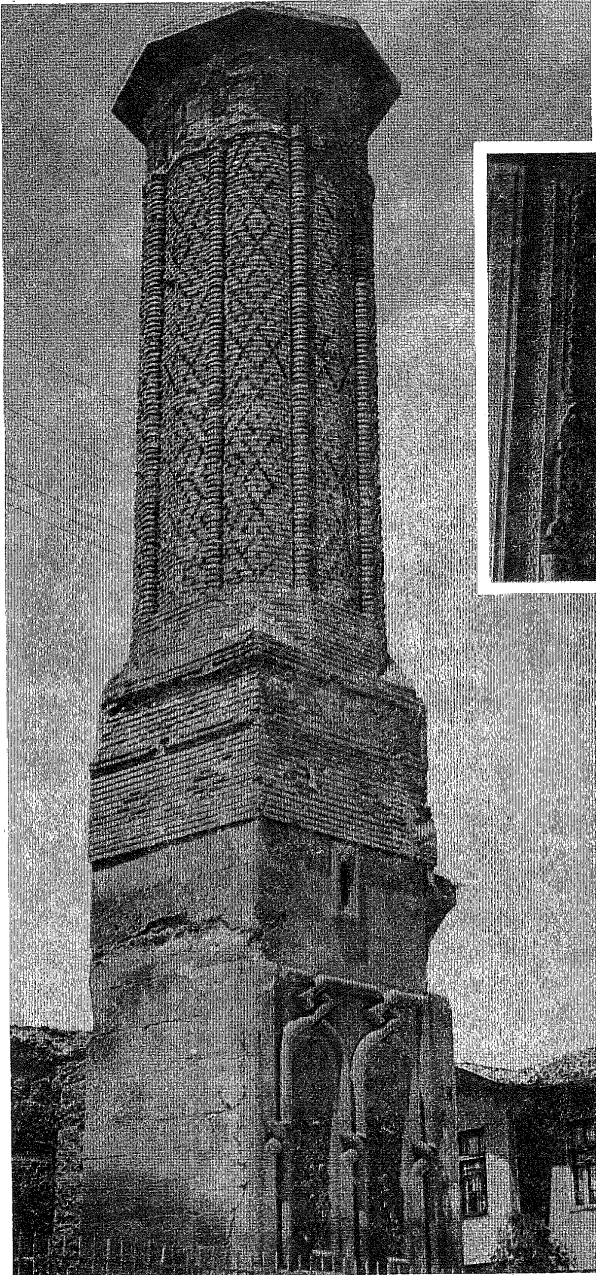
sonuçları belli bir insaf ölçüsünde değerlendirseler, o zaman otuzbeş yıl önce verilmiş kararları bugün yeniden düzeltmezlerdi. Kapütilyasyon kültür eserleri konusunda devam etmektedir.

Hülâseten şöyle: Hamdolsun, hovarda-meşrep bir mîrasyedinin bütün vasıflarına sâhibiz: Bunca değerlerimizi, kat'iyen kıymet bilmeden elden çıkarmışız. Olağanüstü bir târihin üstüne, çul üstüne oturur gibi oturmuşuz. Elimizde kalan son birkaç tek-taş pırlantayı da, umursamaz bir tarzda, ihmâlin, rutûbetin, trafiğin, keşmekeşin, yâni biraz ihmal, biraz da ihânetin içine fırlatıp atmışız. Beklemekten gayri çâremiz yoktur.

Bekleyeceğiz vesselâm.

İnce Minâreli Medrese

İNCEMİNÂRE (DARÜL HADİS)

Medrese, Selçuklu sultanı İzzettin II. Keykavus devrinde bir çok hayır işleri yaptırmış olan Hüseyin oğlu Fahrettin Ali tarafından Hadis İlmi okutturulmak için 1258-1279 yıllında yaptırılmıştır. Mimarı, Abdullah oğlu Kelük'tür. Resimde rutubet izleri ve dökülmeler tesbit edilebiliyor.

KUBBEALTI AKADEMİ MECMÛASI

1994 Senesinde Neşredilen Yazıların İndeksi

Sâmiha AYVERDİ

- Y. 23, S.1, Sy. 5-8 Cemâle Çağrılanlar
Y. 23, S.2, Sy. 5-10 Kavafın Oğulları
Y. 23, S.2, Sy. 10-12 Sâmiha Ayverdi'den
Çocuklarımıza
Y. 23, S.3, Sy. 5-9 Medeniyet
Y. 23, S.4, Sy. 5-8 Tantâvî'nin Bahçesi

Erişah ABDÜRRAHİMOĞLU

- Y. 23, S.4, Sy. 53-65 Ahlîlik Teşkilâtı ve
Ahlâkî Kuralların İktisâdî Hayâta Tatbiki

İbrahim ALTUNEL

- Y. 23, S.3, Sy. 37-45 Edebiyatımızda
Kıssa, Kıssahânîlik Geleneği

Kemal Y. AREN

- Y. 23, S.1, Sy. 49-59 Hazret-i Âdemden
Mektup Var!..
Y. 23, S.2, Sy. 30-34 Gökten İnen Mâide
Y. 23, S.3, Sy. 15-21 Tarık Buğra -Bir Dil
Ustası-
Y. 23, S.4, Sy. 17-21 Hayri Gibi...

Şefik CAN

- Y. 23, S.1, Sy. 36-45 Hz. Mevlâna'nın
Sûreti ve Sîreti
Y. 23, S.2, Sy. 34-41 Yenikapı
Mevlevîhânesinin En Son Mesnevîhânı

Tâhirü'l-Mevlevî

Müjgân CUNBUR

- Y. 23, S.4, Sy. 32-38 Fuzûlî'nin Yalnızlığı

Nâzik ERİK

- Y. 23, S.1, Sy. 20-26 Yeni Bir Fetih İçin
Y. 23, S.2, Sy. 12-18 Daha Dün Gibi
Y. 23, S.3, Sy. 9-13 "Ateş Ağacı" ve
Sâmiha Ayverdi'nin Dünyâsından Bugüne
Y. 23, S.4, Sy. 22-24 Meğer Değilmiş

Mustafa FAYDA

- Y. 23, S.1, Sy. 67-71 Hattat Şeyh Ham-
dullah (Kitap Tanıtma)

Emin İŞİK

- Y. 23, S.4, Sy. 8-16 Sâmiha Ayverdi'nin
Dindarlık Anlayışı

Handan İNCİ

- Y. 23, S.4, Sy. 38-46 Ahmet Midhat'ın
Roman Tekniği Üzerine Bir Denemesi:
Ölüm Allah'ın Emri

Muhsin KALKIŞIM

- Y. 23, S.2, Sy. 41-45 İslâm Medeniyeti ve
Türk Dili

İbrâhim NUMAN

Y. 23, S.1, Sy. 45-49 Sâmiha Ayverdi'den
İstanbul ve Mîmârî Hakkında Birkaç
Cümle

Ömer OKUTAN

Y. 23, S.2, Sy. 60-65 Âilede, Okulda ve
Toplumda Eğitim
Y. 23, S.3, Sy. 30-37 Âilede Eğitim

Fahreddin OLGUNER

Y. 23, S.2, Sy. 52-60 Cemâleddin
Aksarâyî'nin İçinde Yetiştigi Fikrî ve
Felsefî Ortam

Ahmet Yüksel ÖZEMRE

Y. 23, S.1, Sy. 8-20 İdrâk Edene:
Üniversite Hocalığı Bir Edebtir
Y. 23, S.2, Sy. 18-30 Toplumların Yüksel-
miş Sırlarından Biri de İlimlere Duyulan
İlgidir
Y. 23, S.3, Sy. 21-29 Hz. Peygamber'in
(s.a.) Ashâbı
Y. 23, S.4, Sy. 24-31 Hz. Peygamber'in
(s.a.) Risâleti

Erdoğan ÖZTÜRK

Y. 23, S.3, Sy. 69-78 Osmanlı Arşivindeki
Gelişmeler

Vildan SERİN

Y. 23, S.3, Sy. 55-56 Prof. Dr. Nazif
SHAHRANÎ Hakkında

Nazif SHAHRANÎ

Y. 23, S.3, Sy. 56-69 Sovyetlerin Siyâsî,
Kültürel ve İktisâdî Politikalarının Orta
Asya'daki İzleri

Mustafa TAHRALI

Y. 23, S.1, Sy. 26-36 Muhyiddin İbn
Arabî ve Türkiye'ye Te'sirleri
Y. 23, S.3, Sy. 29 Aynı Yolun
Yolcusuyuz (Şiir)

Y. 23, S.4, Sy. 16 İlâhi

Cinuçen TANRIKORUR

Y. 23, S.3, Sy. 45-55 Bir Seviye Aynası:
Mûsikî

Gülşah UĞUREL

Y. 23, S.1, Sy. 71 Muştı (Şiir)

Kâmil UĞURLU

Y. 23, S.4, Sy. 70-74 İnce Minâreli
Medrese Ağır Hasta

Zeynep ULUANT

Y. 23, S.3, Sy. 13-15 Ken'ân'ın Emekleri
Mahsûlü
Y. 23, S.4, Sy. 67-70 Bir Kültür Bekçisi
Mustafa USLU
Y. 23, S.2, Sy. 45-52 Almanya'da Dil
Hizmetleri

Cemal YILDIZ

Y. 23, S.4, Sy. 47-53 Alman Kültür
Hayâtında Tercümenin Önemi

Bayram YÜKSEL

Y. 23, S.2, Sy. 73-76 Sâmiha Ayverdi'nin
Birinci İrtihal Yıldönümü Merâsimi
Hakkında

İ. Aydın YÜKSEL

Y. 23, S.1, Sy. 59-67 Düünden Bugüne
Y. 23, S.2, Sy. 65-73 Milletlerin Hâfızası

Kubbealtı Akademisi Kùltür ve San'at Vakfı

1994 - 1995
AKADEMİK TOPLANTILARI

4 KASIM 1994 Cuma
Saat: 18.00

Vefâtının 20. yılı münâsebetiyle
NIHAT SÂMÎ BANARLI ve
Edebiyat Eğitimi Târihimizdeki
Yeri ve Hizmetleri
konulu toplantı ile başlayacaktır.

Konuřmacılar: *Prof. Dr. Ömer F. AKÜN*
Prof. Dr. Birol EMİL
Prof. Dr. Kâzım YETİş
Doç. Dr. řeyma GÜNGÖR
Nermin Suner PEKİN
Aysel YÜKSEL

Yer: Kara Mustafa Paşa Medresesi
Yeniçeriler Cad. 43 Çarşıkapı-İST.
Tel: (0 212) 516 63 87

"Zirvede"

Castrol GTX şimdi SG(*) sınıfında. Dün olduğu gibi bugün de zirvede. Üstün kalitesi daha da artırıldı. Özel moleküler yapısı ile her koşulda en yüksek verim ve aracınıza mümkün olan en uzun ömür için ...

Castrol GTX
"Zirvede"

* SG: API (American Petroleum Institute - Amerikan Petrol Enstitüsü) sınıflandırmasına göre, günümüzde dünyadaki en üstün motor yağı sınıfıdır.

ALTIN ÇİNİ

ALTIN ÇİNİ

KÜTAHYA - TÜRKİYE
ALIKALEF CARISISI KAT 1 NO: 1-2